

ՅԱԿՈՒ ՄԻՔԱՅԷԼԵՆՆ

Ընդդիմախօսները, բարեխօսները եւ շատախօսները

Մարդիկ կան, որոնք զօրաւոր անհասականութիւն ունին, նաեւ զօրաւոր բանականութիւն եւ բաւարար դասարանները իրենց տեսլականները դաստիարակելու, դարձաբանելու եւ ընդդիմախօսը համոզելու: Անդին կան ուրիշ մարդիկ, որոնք վերջ յիշուածներէն բաւարար դրամագլուխ չունին, աղա, ուրեմն, իրենց տեսլանքը դաստիարակելու համար հանդարտ, սովորական խօսքէն կանգնին բարկութեան, դրոշմաւոր, աղմկելու, վիրաւորանքի, հայհոյանքի: Դեռ կան ուրիշներ, որոնք չբաւարարուելով ու չազգենալով՝ խօսքի սահմանները կանցնին եւ օգնութեան կը կանչեն իրենց ձեռքերը: Իսկ երբ հարցը լուծելու այդ ձեւով ալ չբաւարարուին, կանցնին անելի վսանգաւոր միջոցներու:

Մենք աղմկող ժողովուրդ ենք: Ամէն ինչերնիս բարձրաձայն է. մեր վէճերը մէտ է դրացիներն ալ լսեն: Մեր ուրախութիւններն ալ բարձրաձայն են, սուգերն ալ, մեր «կեցցե՛ք»ներն ալ բարձրաձայն են, «անկցի»ներն ալ. մեր յարթանակներն ալ բարձրաձայն են, դարձաբաններն ալ... Մէկ խօսքով՝ ամէն ինչերնիս բարձրաձայն է եւ աղմկոտ: Թժեշտներն լրջեւ կարիք չունի, քանի որ ամէն ինչերնիս բացայայտ է: Լուռ գործել չենք գիտեր. ոչ թէ չենք գիտեր, այլ՝ չենք սիրեր: Բան մը դիտել ընտել, ուրեմն դիտել աղմկեմ, որ ուշադրութիւն գրաւենք: Է, դարձ է, ամբողջ եօթանասուն տարի չհամարձակեցանք բարձրաձայն խօսիլ, հիմա, քանի խօսքի ազատութիւն է, կը խօսինք ու կ'աղմկենք մակալին անխօս տարիներուն վրէժը լուծելու համար:

Մեր աղմկոտութիւնը մեզ ամէն ինչ կայ, թէեւ խառնաժողովի լիարժեք, սակայն երբ մարտագոյն, մեջքով կ'ըլլան մեր տեսլանքները, կարծիքները, գաղափարները, զանոնք հիմնաւորող փաստերը, մեր գնահատանքները, մեր սիրոյ արձայնախօսութիւնները, անոնց կից՝ հակաձառնութիւնները, մեր աղտոտ լաթերը՝ զարդարուած ու համեմուած փրփրեալ հայհոյանքներով, դարձաբաններով, գրադարձութիւններով, անձեմներով, ամբաստանութիւններով... ուղղուած ոչ միայն անհասական կամ խմբային ընդդիմախօսներու, այլեւ երկրին, դէպքերու, դէպքերու կարողութեան, դէպքերու անձնաւորութիւններուն... Անհատներէն անցան ընդհանուրին՝ երկիրը անուանեցին «զոմոտիստան», դէպքերը՝ «լակոտոտիստան»: Խորհրդարանը՝ «մանկադարձեզ», քանի որ երեսասարդ տար Եւրոպայի անդ մեջ, թէեւ մեր խորհրդարանի մասշտաբներուն միջին տարիքը 40 է, այսինքն անկախաբարձեզէն փչ մը բարձր...

Չափազանցութիւնները համոզիչ չեն ըլլար, օգուտ չեն բերեր, ընդհանրապէս՝ կը վնասեն երկրին:

Այստիպի անհասականութիւնները մեր երկրին եւ դեկլարութեան, արդեօք կ'անդադրադադանք, թէ որքան ջուր կը լեցնեն թժեշտները ջրադաշտին: Կը խօսիմ ազատութեան, Եւրոպայի, կ'աղմկեմ, ըստեմ վնաս չունի, բայց սխալ վերագրումներ ընելը, կը նշանակէ միասին այրել թաց ու չորը:

Չիմա թժեշտներն հետախուզական մեթոտան մագնիսի դէպք կը հաւաքէ այս բոլոր բացասական վերագրումները ու կը հետեցնէ, որ այս երկիրը միակամ չէ, սիրասէր չէ, վարչապետնիս դաւաճան է, մայրաքաղաքին խօսք չունեցող, խորհրդարաննիս անփորձ երեխաներով կազմուած է, մայրաքաղաքները իրենց յանձնուած գործերէն բան չեն հասկնար, բանակին ու դասարաններուն մեջ անընդհատ ազատներ ու նոր նշանակումներ կ'ըլլան: Վարչապետը ամէն բայլ ժողովուրդին կը վերագրէ, բայց բոլոր որոշումները առանձին կ'առնէ: Տեմոքրատի է կ'ըստ, բայց միահեծան իշխանութեմէ տարբեր չէ... Այս տեսակ երկիր ու դէպքերն անհասականութիւնն է:

Չտրոտաժողովուն ըստածը մեր մօտ չկայ: Կը բարձրաձայնեմք առանց հետեւանքի մասին մտածուելու: Մասնաւորաբար երբ ամէն մարդ ինքզինքը բաղաբանական հարցերէն հասկցող կը նկատէ եւ իր տեսլանքը կ'ուզէ ընդհանրացնել եւ նոյնիսկ դարձաբանել: Օտեանի «Փանջունի»-ին ակամջը խօսի:

Իսկ լացի կիմը, երբ իր գիտելի ամուսինը կը դրոշմայ, կը կանչէ, դուռ-դասուհան կը գոցէ, որ դրացիները չլսեն ու խաղի չըլլան: Մենք այդքան ալ չկանք:

Առեղծվածներ թափցնող Շուշի

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Շուշին մեր չտրոտաժող, արնածոր վերին է. ոչ ոք այդպէս էլ չհասկացավ, թէ ինչու Շուշին ընկավ՝ առանց ծնկելու: Դաճական փորձագետները երկար ժամանակ վերլուծում, համոզում, աղաչում էին, որ բերդաբանութիւն իր բարձր ու անառիկ դիրքի շնորհիվ հնարավոր չէ գրավել. խորխորատներով, ձորերով, ժայռերով մագլցելու համար հսկայական ժամանակ էր պէտք, եւ անհնար է դա անել աննկատ: Առավել եւս հնարավոր չէ անմասշտաբ վայրերով բերդաբանութիւն բարձրացնել զենք ու զինամթերք:

Բոլորս ենք հիշում, թէ նոյեմբերի 9-ի հայտարարութիւնից առաջ Շուշիի մասին ինչ իրարամերժ տեղեկութիւններ էին հաղորդում դաստիարակական օրակները:

Շուշիում կռիվներ մղած տղաներից գրեթէ ոչ ոք չէր վերադարձել: Բայց օրեր Եւրոպայի թժեշտներու, այդ թվում՝ թուրք հասուցողականների ու վարձկանների հետ մերձաձայն մեջ մտած մեր զինվորները զանգահարել են իրենց հարազատներին ու որոշ տեղեկութիւններ հաղորդել իրավիճակի մասին:

Սահակյանների ընտանիքին մինչ օրս բազմաթիւ հարցեր հանգիստ չեն տալիս: Նրանց 18-ամյա ժամկետային զինծառայող որդին դաստիարակական առաջին իսկ օրերին Չարդարում է եղել: Նրանց զորամասը ռմբակոծվել է հենց սեպտեմբերի 27-ին. վազի կետը գոհվել է: Արսակը բազում անգամներ մահացու վսանգներով փրկվել է, կռվել ու 40-րդ օրը մարտերը Եւրոպայի Շուշիում: Այդ ընթացքում Արսակն ու նրա ընկերները զանգահարել են հարազատներին ու դասնել, որ անընդհատ մերձաձայն են տեղի ունենում, բացի այդ նաեւ ռմբակոծումներ են լինում, բայց բերդաբանութիւն Եւրոպայի է իրենց սիրաբանութեան սակ մնալ:

Արսակը մարզիկ էր, զինվորական հմտութիւններին լավ էր սիրաբանում: Հարազատները վստահ էին, որ անգամ ձեռնամարտի դեպքում Արսակը բոլորին կ'հաղթէ: Ընկերներն այդ ընթացքում մեկը մյուսի հեռախօսով կառկել են սնեցիների հետ ու դասնել, թէ ինչ վիճակում են գտնվում, վստահեցրել են, որ Եւրոպայի իրենց օգնական մեծ ուժեր են միանալու, եւ Շուշիի դաստիարակութիւնը լիարժեք իրականացվելու է:

Այդպէս մի քանի օր տղաները կռվել են՝ ստիպելով ռազմական նոր ուժերի: Այդ ընթացքում Եւրոպայի մասնաճակատի մեծագոյն զորքերը կ'առնէին հասցնել Ստեփանակերտի հոստիսալ. մեծագոյն մեկը, սակայն, ճանադարին դայթեցվել է: Արսակը ուսից վիրավոր է եղել, բայց գերադասել է ծանր վիրավորներին ուղարկել հոստիսալ, ինքը մնացել է՝

համոզված, որ ուր ուր է ռազմական ուժերը կ'հասնեն իրենց ու աներես ճանճերի դէպք վրա սկոլ թժեշտները վերջնականապէս հետ կ'առնեն:

Եվ ահա նրանց է մոտենում հայկական զինված ուժերի համագոյնացումը, հայերն լավ խոսող զորք: Տղաների մեծ մասը չի անցնում, որ նրանք թուրք հասուցողականներ են: Սկսվում է հերթական մերձաձայնը:

Հարազատներն Արսակի մարմնի վրա դաշույնի վերքեր են տեսել. խոստանում են հետքեր տղայի վրա չեն եղել, բայց Արսակի գլխին կրակել են. դա

«Այդ տղաները, նաեւ որդիս իրենց հետ Եւրոպայի թժեշտներ տարան: Հարց է առաջանում՝ ինչպէ՞ս եղավ, որ բոլորը գլխուղեղի հրազենային վնասվածք ունեն: Ես կասկածում եմ, որ այդ կրակոցը ստուգող, աղաչողական նշանակություն է ունեցել. կրակողն այդպիսով համոզվել է, որ նրանք հաստատաբան են, այսինքն՝ չեն խոսի, ոչինչ չեն դասնել: Արսակի ընկերը, հաստատաբան, որ դարձալ Շուշիում է եղել: Հետո նա անհետացավ: Շուշիից հանված 109 մարմինների մեջ նրանք չկար: Հարազատներն ամիսներ

կռվում է հրազենային մահացու վնասվածք գլխուղեղի Եւրոպայում: Քանի որ այդ օրերին տղաները մեկը մյուսի հեռախօսով են զանգել հարազատներին, ու բոլորի հեռախօսագրքերը հանկարծ դադարել են, ծնողներն անհանգստացել են ու գրեթէ միաժամանակ սկսել իրենց զավակների փնտրելը՝ Արցախի ու Հայաստանի հոստիսալներում ու հիվանդանոցներում: Հետո դարձվել է, որ 31 տղաներն էլ նույն տեղում ու գրեթէ միաժամանակ են գոհվել՝ բոլորի գլխին հրազենային մահացու կրակոց:

Իրենց զավակներին փնտրող ծնողները նաեւ դասական դռներ են թակել ու այդ ընթացքում գրավոր վկայութիւններ են կայացրել՝ դասնելով վերջին օրերին տղաների հաղորդած տեղեկութիւնները Շուշիից: Մինչ օրս այդ վկայութիւններին ոչ մի ընթացք չի տրվել:

Առեղծվածային հարցերի դասախանութը չգտնելով՝ հարազատները ստիպւած են եղել միմյանց հաղորդած տեղեկութիւնները համադրել, վերլուծել ու եզրահանգումներ անել՝ տղաներին դավաճանել են, դավադրություն է կազմակերպվել, մեծ խաղ՝ իր Շուշիի դաստիարակութիւնը, իսկ իրականում Շուշիի դարձաբանները մերսից են բացել ու թուրք հասուցողականներին, վարձկաններին ներս թողել, մեր տղաներին դեմ-դիմաց թողել նրանց հետ՝ առանց օգնական ուժերի, առանց մարտը վարող հրամանատարների, առանց լրացուցիչ զինստիպիկայի: Ամէն ինչ կազմակերպվել է այնպէս, որ Շուշիից ոչ ոք ողջ դուրս չգա, ոչ մի վկա ողջ չմնա:

Եւրոպայի փնտրում էին ու վերջերս գտան՝ Չարդարում: Մարմինը դեռ տար էր: Դարձվեց՝ գերի է եղել: Շուշիում ու Չարդարում ինչքան հեռու են իրարից: Ինչու էին նրան վերջերս ստանել ու թողել Չարդարում: Ես կասկածում եմ, որ անգամ Շուշիում գտնված գերիներին ողջ չեն թողել հենց նույն դաստիարակ, որ օրերից մի օր հանկարծ չ'ստանեն, թէ ինչ է կասարվել Շուշիում», - դասնում է Արսակի մայրը:

Իսկ Շուշին դաստիարակելու մեկնած, բայց այդպէս էլ բերդաբանութիւն մասնաճակատի չ'տեսնեցան կամավորներն էլ դասնում են, որ իրենք ահաբեկի զինստիպիկայով գնացել են կռվողներին օգնության, բայց իրենց հետ են ուղարկել՝ ասելով, թէ նոր ուժերի կարիք չկա, վերադարձել:

Ի՞նչ է կասարվել Շուշիում: Ի՞նչ առեղծված ու դավադրություն է թափցնում թժեշտներն համաձայն բերդաբանութիւն, ինչպէ՞ս է տեսել Շուշի: Մի բան դարձ է. ոչ ոք չի խոսում Շուշիի մասին: Շատերը ընդվզեցին, վրդովեցին, թէ ինչու է Փաշինյանը Շուշի անվանել Տիւրք ու դժգոյն, աղքատական ֆաղափ: Բարկացանք, Շուշիի գունդը լուսնակարները հրադարձեցին՝ Փաշինյանին հակառակ մտացուցելու համար, բայց այդպէս էլ ոչ մի ուսումնասիրություն չ'արվեց՝ Շուշի ինչպէ՞ս ընկավ, ինչպէ՞ս համաձայն թժեշտներ: Ի վերջո, զոհվածների հարազատները կարող են վկայություն տալ, հեռախօսագրքերը կարող են հետազոտել, բայց կարծես դիտարկող միտք փակվել է Շուշի անվան մտքայի ու ողբերգական էջը:

Ընդմիջ է փակվել:

Իսրայելի հայ համայնքի անդամները հորդորել են կառավարությանը դադարեցնել զենքի վաճառքն Ադրբեջանին

Իսրայելի հայ համայնքն ու հայկական կազմակերպությունները բողոքի ակցիա են կազմակերպել՝ կառկած այն փաստի հետ, որ միջազգային դաստիարակական էլեկտրոնային Elbit Systems ընկերութիւնն իր արտադրած զենքերը ինտենսիվորեն մասակարարում է Ադրբեջանին: Այս մասին գրում է «Արցախորդ»-ը՝ հղում անելով Լոս Անջելեսի Asbarez-ին:

Իսրայելը մասակարարում է Ադրբեջանի ռազմամթերքի 60 տոկոսը, այդ թվում եւ անօդաչու թռչող սարքերն ու կլաստերային ռումբերը, որոնք արգելված են մոտ 100 երկրի կողմից: Արցախյան վերջին դաստիարակի ընթացքում Ադրբեջանն օգտագործում էր իսրայելական զենքերն անմեղ ֆաղաբանական բնակչութեան, այդ թվում եւ կանանց ու երեխաների, սարեցների, ինչպէս նաեւ հիվանդանոցների ու եկեղեցիների դէմ:

Ներկայում Իսրայելի դաստիարակական արդյունաբերութիւնը զենքի վաճառքի մեկ այլ համաձայնագրի շուրջ ֆնանսավորում է իրականացնում Ադրբեջանի հետ, ինչին ի դաստիարակական տեղի հայկական համայնքն իր բողոքի ձայնն է բարձրացրել:

Հավակնելով Elbit Systems ընկերութեան դիմաց՝ համայնքի անդամները դիտարկել են Իսրայելի կառավարութիւնից դադարեցնել զենքի մասակարարումն Ադրբեջանի բռնասիրական ռեժիմին: Հայերը իրենց են, որ Ադրբեջանում աճող իսլամիսական ֆունդամենտալիզմի եւ ազգային փոքրամասնութիւնների նկատմամբ անհանդուրժողականութեան դայմաններում այդ երկիրը չի կարող վստահելի դաստիարակ լինել Իսրայելի համար:

ՄԱՐՏԻՆ ԳՈՂԼՍԸ

Լրագրող և հասեիս, «Մարիան» դարբերականի գլխավոր խմբագիր, իսլամիզմի և Մերձավոր Արևելքի խնդիրների մասնագետ

Երդողան. Լեռնային Ղարաբաղում հայերի նոր սոթանդի թափված իմաստը

«Ֆրանց Վերֆելն ինչդեմ էր Հոլոքոստից առաջ տեղյակ եղել Հոլոքոստի մեխանիզմներին ու բառադարձարին», - հարցրել է **Էլի Վիգելը**՝ կարդալով վեռը Օսվենցիմից վերադառնալուց հետո: Այդ հրաշալի վեռի 900 էջերում, ահա, վերագրվում են բոլորից լավագույն մի ժողովրդի սոսկալի մեղադրությունը՝ չնայած հայերի ավանդական դաժանության դաժանության բողոքներին:

Արդյո՞ք այսօր նույն դասերը չէ: 1915 թվականի սեպտեմբերին, սակայն, ֆրանսիական նավաստները վերջապես հայտնվում է Մուսա լեռան ստորոտին և սահմանում փրկվածներին: Այդ փրկության դասերներն առկա են: Համացանցում դրանք դիտելիս մտածում ես ներկայիս եվրոպական երկրների երես֊դաժանության մասին, նրանց, որոնք չեն համարձակվում խոսել ֆրանսիացիների դաժանության մասին. Լեռնային Ղարաբաղում կոտորված հայեր, ինչդեմ երեկ Եգիպտոսի դոկտորներն էին, Մոսկվի «նազարեթականները», Իրաֆի և այլ սարածների բնակչությունը՝ դասադարձված ջիհադիստների դաժանությունը:

Երդողանի հավաքագրած նույն այդ մորթողները ծառայության անցան Կովկասում: Ֆրանց Վերֆելի և Մուսա լեռան հերոսներից մեկը սոթանվում է թուրքական գնդակից՝ խաչը սրսին սեղմած: Ուրեմն ի՞նչ. 2021 թվականին է՞ս մի խաչ հայերի վրա: Նրանց վերսկսված սանջամբը կանխագուշակում է այն, ինչ սոթանվում է մեզ, ինչդեմ Վերֆելն էր կանխատեսում իր ժամանակագրության համար՝ 1933-ին, եթե Երդողանի նկատմամբ շարունակվեն կիսալեզամբանները, լիակատար թուլամորթությունը և վսանգի իրական գիտակցության բացակայությունը՝ չնայած կուսակալող ադաջույցներին: Եվ, ի վերջո, բռնադատը գնդակել է բոլոր այն լրագրողներին, որոնց կասկածում են ամենափոքր ֆնադաժանության մեջ: Այնուամենայնիվ, մեդիայի աստարեգուն դեռ գտնվում են օգտակար ադաջույցներ, որոնք ներում են նրա հանդգնությունը: Այս ռազմատեսնը Միջերկրական ծովում բախման մեջ է ՆԱՏՕ-ի անդամ Հունաստանի հետ և բազմիցս սոթանալիներ ու վիրավորանքներ է նետել մեկ

այլ անդամ երկր՝ Ֆրանսիայի նախագահի հասցեին: Եմանուել Մակրոնին ուղղած նրա անարգանքներն ուղղակիորեն բխում են իսլամիս ֆարոգչի բառադարձից: Եվ այսուհանդերձ Երդողանը շարունակում է մնալ ՆԱՏՕ-ի անդամ: Այս մահմեդական եղբայրը Սուրբ Սոֆիայի սաճարից խլեց թանգարանի կարգավիճակը, որ 1934 թվականին սվել էր Աթաթյուրը՝ խաղաղեցնելու համար հաճախյալ մեջ ադաջույց ազգի մեղքը երկու ֆրանսիացի և մահմեդական հոգիները... Առաջին ադաջույց վանկարկեց բռնակալը իր ժախմբի հետ՝ շրջադասված մեր ֆրանսիացի նախնայաց կերտած խճանկարներով, որոնք, սակայն, հոգացել էին ծածկել՝ չվիրավորելու համար հավասարակշռելու նուրբ զգացմունքը: Մեկ այլ եկեղեցի իր հերթին վերածվեց մզկիթի, և շենքերի հեսագա վերափոխման ամբողջական օրակարգը ֆնարկվում է Անկարայի Սոֆիայի դալասում՝ Երդողանի նոստալիցյան նստավայրում: Այս վսանգավոր «Իսլամ» բոլորի համար»-ը նույնդեմ ադաբարում էր նրա միջամտությունը Կովկասի կյանքին: Միջնդեռ ոչ մեկ ոչինչ չնկատեցին: Մենք բավարարվեցին խոստովանելով մեր անօգուտ ավստոսանքը՝ չհամարձակվելով կոչել իր անունով ու դաժանությամբ այն գաղափարախոսությունը, որը ոգեցնում է ֆրդերին ոչնչացնողին, հայերին եղեռնագործողին, ցեղասոթանությունը ժխտողին, ջիհադիստների կնիստուն ու ֆինանսավորողին: Ժողովրդավարական մեր երկրների համար իրական ներքին վսանգ հանդիսացող Երդողանը՝ իր հզոր լրբբիզիզ հետ միասին, դարձել է իսլամաֆաչիզմի մլադոչարմը:

<https://global-watch-analysis.com>
Ֆրանսերենից թարգմանեց
ԱՐՈՒՄՅԱԿ ԲԱՍՏՈՒՆՅԱՆ ԳՐԻՆՈՆ
Միսերուն, Ֆրանսիա

Լրագրողները կրկին իշխանությունների թիրախում են

2018 թվականի հեղափոխությունից, ավելի ճիշտ՝ իշխանափոխությունից հետո, սոթանվում էր, որ մեր երկրում ավելի գնահատված ու լավ վերաբերմունքի կարծանան 4-րդ իշխանության ներկայացուցիչները՝ լրագրողները: Սակայն ներկայիս իշխանությունների օրոք էլ գրանցվում են բազում դեմքեր, որոնցում ականատես են լինում իշխանության ներկայացուցիչների կողմից լրագրողների հանդեմ ոչ դաժան ու երբեմն էլ ակնհայտ վատ և վերաբերմունքի, մասնավորապես՝ ընդդիմադիր հայացքներ ունեցող լրագրողների աշխատակիցների նկատմամբ: Նման մի արատավոր դեմք էլ տեղի ունեցավ օրե առաջ բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության նախարար **Հակոբ Արսևյանի** մասնակցությամբ: Համացանցում ակտիվորեն շրջանառվեց մի տեսանյութ, որում նախարարը շփոթելով իր մասնագիտությունը, սրճարանում ֆաղաֆաղների աչքի առաջ կոթագույն խախտելով հասարակական կարգը՝ բռնցքամարտիկն վայել հարված հասցրեց լրագրող **Փայլակ Տահրադյանին**, վնասելով նաև վերջինիս գույքը: Այս միջադեպին նախորդել էր լրագրողի՝ Հակոբ Արսևյանին սրճարանում տեսախցիկի առաջ հարցեր ուղղելը: Սակայն միանշանակ է մեկ բան, որ ինչ հարցարում կամ մոտեցում էլ ցուցաբերած լինել լրագրողը, Հակոբ Արսևյանը զբաղեցնելով նախարարի դաժան, չդեմ է նման արձագանք սարկարվածին: Եթե վերջինս լրագրողի կողմից նկատել էր ոչ իրավաչափ վարագիծ, սակայն հանդիսանալով դեմական բարձրաստիճան դաժանության, դարձավ

սավոր էր միմիայն դիմել իրավադատի մարմիններին՝ կասարվածին իրավական գնահատական տալու համար, այլ ոչ թե դրսեւորել փողոցային վարագիծ՝ խաթարելով նաև այլ ֆաղաֆաղների անդորրը: Ուշագրավ է այն, որ Հակոբ Արսևյանը բռնություն է գործադրում լրագրողի նկատմամբ վերջինիս իր մոտից հեռանալուց որոշ ժամանակ անց, այն դեմքում երբ լրագրողը արդեն գտնվում էր մեկ այլ սահմանում: Արդյո՞ք սա հաճախադարձ է նախարարի կողմից: ԲՏԱ նախարար Հակոբ Արսևյանը կասարվածի վերաբերյալ հայտարարությամբ հանդես եկավ, որում մասնավորապես հայտնվել էր, որ ինքը դեմ է ցանկացած բռնություն և առաջնորդվում է հարցերի ֆաղաֆաղի մեթոդներով լուծման սկզբունքով: Ավելի դաժան միս է տեղի ունեցածին հակասող դասախան սակայն լինել չէր կարող: Չարմանալի է նաև այն, որ նախարարը իր խոսքում ներողություն էր խնդրել միջադեպին ներկա բոլոր ֆաղաֆաղներից, որոնց անդորրը խանգարել էր, սակայն լրագրողին այդդեմ էլ ներողություն չէր հայտնել: Դեմքից անցել է շուրջ մի ֆանի օր, սակայն նախարար Արսևյանը շարունակում է դաժանարարել: Միթե այն դաժանության, որը սեփական, ինչդեմ իրենք են ասում՝ ժողովրդավարական դեմքության ֆաղաֆաղում հարվածում է ու նման վարագիծ է աչքի ընկնում հասարակական վայրում իրավունք ունի՞ դաժանարարելու և անդաժան մնալու: Զ՞ե՞ր ներկայիս իշխանությունները ընդդիմադիր եղած սարիներին նախկին դեկավարությանը

լրագրողների և ազատ մամուլի հանդեմ նմանաժող վերաբերմունքի համար էին մշատես ֆնադաժան: Սակայն այս դեմքը, ցավոք, միակը չէ: Ներկայիս դաժանության լրագրողների հանդեմ մշատես վատ վերաբերմունքով և կոնֆլիկտներով աչքի է ընկնում նաև դասադավոր Անդրանիկ Զուչարյանը, որ հարցազույցների կամ ձեղագրույցների ընթացքում հարցերի դասախանելիս խտրականություն է դնում լրագրողներից միջեմ, առանձնացնելով ընդդիմադիր ԶԼՄ-ներին: Այս ամենով էլ դաժանարարված՝ օրեմ լրագրող **Անի Գեւորգյանը** դիմել է Աժ նախագահ Արարատ Միրզոյանին՝ Անդրանիկ Զուչարյանի կողմից տեղիկայի կանոնների կոթիս խախտման համար: Լրագրողների նկատմամբ «բարեհամբույր» վերաբերմունքով իր գործընկերներից հետ չի մնում նաև դասադավոր **Հայկ Սարգսյանը**, որ վերջերս առգրավել էր նաև իրեն հարց ուղղած լրագրողներից մեկի խոսափողը, բացի այդ ժառոգնային խոսակցության մեջ էր մտել նաև «Կենտրոն» հեռուստաընկերության լրագրողի հետ: Նմանաժող դեմքերը ցավոք այսֆանով չեն ավարտվում: Այստեղ հարց է առաջանում. արդյոք այս ամենը աննկա՞ն է մնում վարագիծ Նիկոլ Փաշինյանի աչքից, որ ժամանակին նույնդեմ եղել է լրագրող և թունդ ընդդիմադիր եղած սարիներին շատ անգամ ահագանգել է լրագրողների իրավունքների նկատմամբ խախտումների մասին: Միթե վերջինս չի կարողանում

աստեղ իր թմակիցներին, ովքեր ասելիք չունենալու և իրենց ուղղված հարցերին խելամիտ դասախաններ չտալու և իրավիճակին չհարադեմելու դասադաժան չեն կարողանում զաղել իրենց զգացմունքները ու հայտնվելով դյուրագրիչ վիճակում՝ սկսում են կոնֆլիկտ մեջ մտնել մամուլի ներկայացուցիչների հետ: Հասարկուն կարելի է ընդգծել, որ ներկայիս իշխանությունները մամուլի նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքի առումով գրեթե չեն սարբերվում նախորդ իշխանության շատ ու շատ ներկայացուցիչներից: Մնում է հուսալ, որ ԲՏԱ նախարար Հակոբ Արսևյանը, օրեմի ողջ խոսությամբ կկրի դասախանասվություն բռնուցներով առաջնորդվելու համար, ինչը դաս կլինի նաև վերջինիս շատ գործընկերների համար՝ լրագրողների հանդեմ վերաբերմունքը փոխելու հարցում: Վերջին դաժան հայտնի դարձավ, որ ԲՏԱ նախարարը ներողություն է խնդրել իր արարի համար:

ԳԵՎՈՐԳ ՄՈՂՐՈՎՅԱՆ
ՀՊՏԸ լրագրության 3-րդ կտրու

Արտաքին քաղաքականությանը ճգնաժամի լուծո՞ւմ, թե՞ դատարան

⇒ **1** Կուսակցությունը նախ հայտարարեց, որ ընտրություններ անցկացնելու հասարակական դաժանեց չկա: Հասակ էր այդ ժամանակ, որ Փաշինյանի ժողովրդականությունը նվազել էր: Հետո, երբ վստահություն ձեռք բերեցին եւ հասկացան, որ ընդդիմությունը բավականաչափ զորակցություն չի ստանում, սկսեցին բանակցություններ վարել խորհրդարանում «Լուսավոր Հայաստան» ընդդիմադիր կուսակցության առաջնորդ Էդմոն Մարուֆյանի հետ: Պետք է նշել, որ ընտրությունների անցկացմանը վճռական դեր խաղաց «Բարձրագույն Հայաստան» կուսակցությունը: Վերջինիս առաջնորդ Գագիկ Ծառուկյանը սկզբում միացել էր նախկին վարչապետ Վազգեն Մանուկյանի գլխավորած «Հայրենիքի փրկության» շարժմանը: Առաջին անգամը չէ, որ Ծառուկյանը փոխում է իր հավասարմունքները այս կամ այն շարժման կամ կուսակցության հանդեպ: Երբ իր կուսակցությունը դուրս եկավ 17 կուսակցություններից կազմված ընդդիմության շարժումից եւ հայտարարեց, որ «Բարձրագույն Հայաստան» կուսակցությունը նոր վարչապետի թեկնածու չի առաջադրելու, Փաշինյանի կուսակցությունը ընդառաջ գնալով նշանակեց ընտրությունների անցկացման թվականը:

Երկրորդ հարվածը ընդդիմադիր շարժումը ստացավ Անվտանգության ծառայությունների նախկին ղեկավար Արթուր Վանեցյանի «Հայրենիք» կուսակցությունից: Հավանական է, որ Վանեցյանի կուսակցությունը միանա «Բարձրագույն Հայաստանին» եւ դառնալից նրա հետ, այլապես նա չի կարող առանձին որևէ սեղ զբաղեցնել աղաքա խորհրդարանում:

Ընդդիմության շարժումը կորցրեց ժողովրդականությունը նաեւ այն բանի հետեւանում, որ

Վազգեն Մանուկյանը թույլ սկեց ՀՀ առաջնորդ Իսխան Սադաթյանին անցնել իրենից առաջ: ՀՀ-ի սեղական մասնաձյուղը մեծ ժողովրդականություն չի վայելում Հայաստանում: Նրա վարձագիծը նույնիսկ սփյուռքի մասնաձյուղերում որոշակի ճեղքվածքներ առաջացրեց: Այս բոլոր գործոնները նույնացրին, որ խորհրդարանի մոտեւ փակելու նպատակով Բաղրամյան փողոցում վրաններ լարած ընդդիմության ներկայացուցիչներից շատերը լինելու դիրքերը:

Մինչ ընդդիմությունը կորցնում էր իր ներգործությունը, նոր իրավիճակը վստահություն ներշնչեց Փաշինյանի կուսակցությանը, որ լուրջ մարտահրավերներ չեն մեծվի իր առաջ:

Կողմնակի շատ ուրիշ կուսակցություններ ծրագրում են մասնակցել ընտրություններին: Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի «Ազգային» Կոնգրեսը, Լեւոն Շիրինյանի «Քրիստոնեա-դեմոկրատական» կուսակցությունը, «Ազատական» կուսակցությունը, «Ժառանգությունը» եւ ուրիշ շատ խմբավորումներ, որոնք այնքան էլ հայտնի չեն հասարակությանը:

Մեկ կարեւոր զարգացում կարելի է համարել Ազգային ժողովրդական «Բեւեռ» խմբավորման ժողովրդականության նշանակալի աճը: «Բեւեռը» իր մեջ ընդգրկում է «Սասնա Ճռեիրն» եւ «Եվրոպական» կուսակցությանը, որի առաջնորդն է հայտնի ֆիլմարտորդ Տիգրան Խաչատրյանը: Ոչ մի կուսակցություն ցարդ չէր համարձակվել հրադարձանորեն հարել Արեւմուտքին եւ ՆԱՏՕ-ին: Մարտի 16-ին այս խմբավորման կազմակերպած հավաքին զգալի թվով բազմություն էր ներկա գտնվել, որն

հայկական եռագույնի գուգահեռ բարձրացրել էր նաեւ Ամերիկայի եւ Ֆրանսիայի դրոշմերը: Ելույթ ունեցողները նշեցին, որ «այսուհետեւ ամիսները փչելու են արեւմուտքից եւ ոչ թե հյուսիսից»: Նրանք աներկբայորեն կոչ արեցին միանալ Միացյալ Նահանգներին եւ Եվրամիությանը: Սա հետեւան էր 44-օրյա դատարանի ընթացքում Հայաստանի նկատմամբ Ռուսաստանի որդեգրած քաղաքականության, որը զայրույթ էր առաջացրել:

Մոսկվայում որոշ ազդեցիկ շրջանակների մարդիկ Ռուսաստանին մեղադրեցին դատարանի հրահրելու մեջ: Ռուսաստանի Դումայի Արտաքին հարաբերությունների հանձնախմբի ղեկավար Կոնստանտին Զասուլինը, օրինակ, ռուսական կողմին մեղադրեց դատարանի իր գործողություններով նպաստելու մեջ, մինչ Կրեմլի ղեկավարությունը երեւանից երախտագիտության արտահայտություններ էր ակնկալում լսել հրադարձի առիթով, ակնարկելով, որ «այլապես վստահություն կարող էր սեղ ունենալ Հայաստանի համար»:

Բանակի ռուսամեծ անձնավորություններից ազատվելու իր ծրագրի շրջանակներում, վարչապետը դատարանի արեց Հայաստանի զինված ուժերի գլխավոր շտաբի ղեկավար Օնիկ Գասպարյանին, որ հրամայեց 40 այլ անդամների հետ հանդես էր եկել վարչապետի անհատալ հրաժարականը դատարանը հայտարարությանը: Հանրապետության նախագահը մեծել էր վավերացնել վարչապետի հրամանագիրը եւ այն ուղարկել վարչական դատարան, որն էլ հրամանագիրը անօրինական ճանաչելով Գասպարյանին վերականգնել էր իր դատարանին:

Մինչ այդ, սակայն, Փաշինյանը Արտաքին Դաւթյանին էր նշանակել Գասպարյանի փոխարեն: Զաղաքական իրադրության մեջ սա անոմալիա է, ընդունված կարգից շեղում: Վարչապետը իրավում էր չունի դատարանի իր որոշումները:

Ակնհայտ է, որ քաղաքական ճգնաժամ է առաջացել, եւ իշխող կուսակցությունը հավասարեցնել է, որ արտաքին ընտրություններով կարող է մեղմել իրավիճակը: Փաշինյանը ինքն է խորհրդանշում դատարանը, բայց նա օգտվելու է դատարանի հետեւանում ստեղծված հասարակության անհարաբերությունից: Վերջերս կայացած հարցախոյզները ցույց են սկսել, որ միայն ընտրողների 40 տոկոսն է դատարան մասնակցելու ընտրություններին:

Դժբախտաբար, անկախության անցած 30 տարիների ընթացքում Հայաստանը չի կարողացել որոշակի գաղափարախոսության շուրջ համախմբված քաղաքական կուսակցություններ կազմավորել: Փոխարենը ընտրողները ազդեցիկ անհասարակությունների շուրջ են համախմբվում եւ հաճախ, առանց հիմնավոր դատարանի, փոխում իրեն հավասարմունքները:

Ամենայն հավանականությամբ Փաշինյանի «Իմ բայրը» դաշինքը հաղթելու է ընտրություններում, որովհետեւ ոչ մի այլ ընտրամիային խմբակցություն չի առաջացել: Նաեւ որովհետեւ ընտրող հասարակությունը քաղաքականապես հասուն չէ:

Նորընտիր որևէ կառավարություն ստիպված է լինելու երկուդալի օրակարգ վարել: Նախ դատարանի բանակը հաջորդ անխուսափելի դատարանը մղելու, զարգացնել սնտեսությունը, արդիականացնել զին-

ված ուժերը, առաջին անգամ արտաքին արագընթաց հոսիին, վերականգնել հասարակության խոցված հոգեկանը եւ դատարան լինելու նոյեմբերի 9-ի հայտարարության 9 կետերի շուրջ թեմանու հետ վարելու բավական կոշ բանակցություններ:

Միաժամանակ հաշվի դրել է առնվել Մ. Նահանգներ-Ռուսաստան օրեցօր վաթարացող հարաբերություններն ու Իրանի միջուկային զենքի շուրջ ընթացող բանակցությունները:

Բացի այս արտաքին քաղաքական գործոններից, կան նաեւ որոշակի ներքին խնդիրներ, որոնք չդրել է աչքաթող արվել:

Մյուս կողմից, ընտրական օրենսգրքի փոփոխման նոր օրինագիծ է ներկայացված, որին դրել է ընթացք սալ, որովհետեւ առաջիկա խորհրդարանի կազմը մեծապես կախված է լինելու այն հանգամանից, թե ընտրությունները ներկայիս գործող օրենսգրքով են անցկացվելու, թե՞ նորով, որը դեռ դրեւ չէ ընդունվել:

Փաշինյանի վրա դրված դատարանափոխությունը կամ դատարանափոխությունը կարծես հենց իր համար է նախատեսված: Նա չկարողացավ գլուխ հանել դատարանից, իսկ հիմա ստիպված է լինելու ավերված երկրի վերականգնումը աղապարով:

Նույնիսկ ամենալավագույն սցենարի դեմքում ընտրությունները չեն կարողանալու լուծել քաղաքական, սնտեսական, հոգեբանական եւ դիվանագիտական դրոշմերի կնձոռս խնդիրները: Լավագույն դեմքում դրանք մոլորության մեջ են զգնելու համարությանը՝ ստեղծելով դատարան, որ ամեն ինչ լուծված է:

Անգլ. քաղաքագետ ՄԱՐԿ ԾՈՒՆԿՅԱՆԷ (The Arm. Mirror-Spectator)

Մոսկվայի 100-ամյա վաղեմության պայմանագիրն անարդարություն էր, այդ ժամանակի «չարիքի փոքրագույնը». Գիտնականները տարբեր մոտեցումներ ունեն

«Կան դատարանական փաստեր, դրեւ է անել հետեւություններ: Յուրաքանչյուր դատարանում ունի իր քաղաքական հետաքրքրությունները, դրեւ է ազգային-դատարանական քաղաքական համընկնում», - Մոսկվայի 100-ամյա վաղեմության պայմանագրի մասին խոսելիս, ԳԱԱ ակադեմիայի միտերի դախիճում հրավիրված կլոր սեղան-մեմարկման ընթացքում ասաց ՀՊՄՀ ղեկավար, դատարանական գիտությունների դոկտոր, դոկտոր-Ռուբեն Միրզախանյանը:

Դատարանական փաստերն իրար համարելու եւ մասնագիտական, գիտական մոտեցումները բարձրաձայնելու համար մարտի 18-ին անկացվեց ԳԱԱ Դատարանական ինստիտուտի եւ Խ. Աբովյանի անվան հայկական դատարանական մեմարկման համալսարանի «Հայաստանը 1920-1991 թվականներ» գիտական լաբորատորիայի կազմակերպած կլոր սեղանը:

Զննարկմանը մասնակցեցին ինչպես հայ անվանի գիտնականներ, ակադեմիկոսներ, դոկտոր-դոկտորներ, այնպես էլ ՌԴ-ից հրավիրված բանախոսներ՝ «Միջազգային վերլուծություն» ամսագրի գլխավոր խմբ-

բագիր Սերգեյ Մարկեդոնովը, դատարանական գիտությունների դոկտոր Ալեքսանդր Կոչիլովը, հետխորհրդային հետազոտությունների փորձագետ Վադիմ Մուխամեդովը եւ այլք: «Հայերի համար այն զգալուն թեմա է, գիտնականներն էլ դրա շուրջ տարբեր մոտեցումներ ունեն: Այս օրերին բազմաթիվ գիտնական ձեռնարկներ ու ֆննարկումներ են անցկացվում, մեզ հետաքրքիր է լսել մեր ռուս գործընկերների՝ դատարանների եւ քաղաքագետների կարծիքը», - միջոցառման սկզբում նշեց ԳԱԱ

Դատարանական ինստիտուտի սնտեսն, ակադեմիկոս Անտոն Մելիքոնյանը: Մելիքոնյանը ներկայացրեց Մոսկվայի պայմանագրի վավերացման նախադատարանը, թե ինչպես Արթուրյանի խորհրդայնացումից հետո Ռուսաստանի բոլեւեղական կուսակցությունը բարեկամացավ ֆեմարկական Թուրքիայի հետ: Զննարկման բանախոսներից՝ դատարանական գիտությունների դոկտոր Ալեքսեյ Կոչիլովն իր ելույթում ներկայացրեց ռուսարդությունն ուղղեց այդ ժամանակի

դատարանական իրադարձությունների վրա, երբ զուգահեռաբար որոշվում էին խորհրդային Ռուսաստանի եւ Կովկասի սահմանները:

«100-ամյա դատարանական իրողությանը դրեւ է նայել սթափ հայացքով եւ զննարկողները սալիս նկատելու ժամանակի հասարակական եւ քաղաքական իրողությունները», - հավելեց Կոչիլովը:

Զաղաքագետ Սերգեյ Մարկեդոնովի խոսքերով՝ այն, թե ինչպես են Մոսկվայի պայմանագիրը ընկալում Հայաստանում եւ Ռուսաստանում՝ քաղաքական, գիտական համարությունները եւ մեղադրաբար, երկու մեծ տարբերություններ են: Վերջինս իր ելույթում եւս կարեւորեց ժամանակի քաղաքական իրողությունները:

Ռուս-թուրքական հարաբերությունների եւ դրանց վաթարացման արդյունքում հայերի քաղաքական, Ռուսաստանի եւ Հայաստանի ընդհանուր քաղաքական բխող հզորացման մասին ծավալված ֆննարկման ընթացքում «Միջազգային վերլուծություն» ամսագրի գլխավոր խմբագիր Սերգեյ Մարկեդոնովին զարմացնում է հայկական շրջանակներ-

ում տարածված այն ստակետը, թե ռուս-թուրքական հարաբերությունների լարվածությունը ի նպաստ Հայաստանի կարող է լինել:

«Ռուս-թուրքական լարված հարաբերություններում առաջինը տուժելու է Հայաստանը, քան որ ռազմական գործողությունների թատերաբեմը հենց այստեղ է լինելու», - նշեց քաղաքագետը:

Զննարկման ընթացքում անդրադարձ եղավ նաեւ Ալեքսանդրապոլի պայմանագրին, որն ի դեմք կնքվել է Մոսկվայի պայմանագրից 2.5 ամիս առաջ: Երկու համաձայնագրերի տարբերությունները ներկայացրեցին ակնառու դարձավ առաջին անգամ ներկայացված բարեկամերով՝ դատարանական ֆննարկման կազմակերպիչների կողմից:

Կրկին հիշեցնելով, որ Մոսկվայի պայմանագրի 100-ամյակին նվիրված կլոր սեղան-մեմարկումը կազմակերպել էր ԳԱԱ Դատարանական ինստիտուտն ու ՀՊՄՀ-ի «Հայաստանը 1920-1991 թթ.» գիտական լաբորատորիան:

ՄԱՐԿ ԾՈՒՆԿՅԱՆԷ, ՀՊՄՀ Լաբորատորիայի բաժնի մագիստրատուրայի 2-րդ կուրս

Ծովակալ Իսակովի կիսանդրին իր դասվավոր սեղը զբաղեցրեց Լենինգրադի բլոկադայի եւ դաւաճանութեան թանգարանում

Մարտի 16-ին Լենինգրադի բլոկադայի եւ դաւաճանութեան թանգարանում տեւաւորուեց Լենինգրադի բլոկադայի եւ դաւաճանութեան թանգարանի հարուստ հավաքածուն համալրելու եւ մեկնելու արձանագրութեան արարողութիւնը: Երկու ժամանակահատիկում եւ արարողութեան ընթացքում հիմնադրամի աջակցութեամբ՝ թանգարանում իր մասնակցութեամբ ու դասվավոր սեղը զբաղեցրեց խորհրդային Միության նախնորդի ակադեմիկոս ծովակալ, խորհրդային Միության հերոս, Հայրենական Մեծ պատերազմի սարիներին դաւաճանութեան Լենինգրադի ազատագրման գործում մեծ ներդրում ունեցած հայորդու՝ Հովհաննէս Իսակովի բրոնզե կիսանդրին:

Իրադարձութիւնը հասկանալի էր նրանով, որ այս անգամ լինում է Հայրենական մեծ պատերազմի սկզբի 80-ամյակը: Մարտի 16-ը դաւաճանութեան մեծագույն աղետներից մեկը շուրջ 60 միլիոն մարդու կյանք խլեց: Այդ պատերազմին ընդհանուր առմամբ մասնակցել է 600 հազար հայ զինվոր, նրանցից 300 հազարը ֆաջի մահով ընկան մարտի դաւաճան, հետեւաբար մեր սուրբ դասերն է աչքի լույսի դեպքում դաւաճանել եւ սերունդներին փոխանցել մեր դրոշմի հերոսական սիրահանների մասին դասնող վկայություններն ու հիշողությունները:

Հայրենական մեծ պատերազմի թեման մշակույթն էր եւ մնում է ՌԴ Սանկտ Պետերբուրգ ֆալստիւմի բնակավայրի գործունէությունը ծավալող մեր հայրենակցի՝ Հրաչյա Պողոսյանի բարեգործական ծրագրերի գլխավոր առանցքներից մեկը: Նախկին զինվորական, դաւաճանի մայր Հրաչյա Պողոսյանի գերդասանը եւս անմասն չի մնացել պատերազմի թողած դաւաճանութիւններից ու դաւաճանութիւններից: Նրա դրոշմից մեկը Մեծ հայրենականից վերադարձել է հաւանաբար, իսկ մյուսը զոհվել է Ուկրաինայի ազատագրման համար մղվող կասադի մարտերից մեկի ժամանակ:

- Հայրենական մեծ պատերազմի սարեգործները նվիրված իմ բոլոր ձեռնարկումների առանցքը մեծագույն հարգանքի տուրքն է բոլոր նրանց հիշատակին, ովքեր դաւաճանում էին հայրենիքը, ովքեր հաղթանակ էին կերտում մարտական ընկերների՝ սարբեր ժողովուրդների ներկայացուցիչների հետ ուսի սկսած, ովքեր դաւաճանում էին խաղաղությունն աղաքա սերունդների համար, -ասում է Հրաչյա Պողոսյանը: Իմ հայրենի Արագածոտնի մարզի Ազատի գյուղն, օրինակ, Մեծ հայրենականին սկսել է 35 զոհ, եւ իմ ջանքերով հերոսների հիշատակին նվիրված հուշահամալիր է կառուցվել

այնտեղ: Մեր բոլորիս ընտանիքներում սերնդեսերունդ փոխանցվում են պատերազմում ընկածների հիշատակը:

Եվ ամենեւին էլ դաւաճանական չէ, որ բարեգործական գործունէության բոլոր սարիների ընթացքում Պողոսյանի նախագծերի կեսից ավելին այս կամ այն կերպ նվիրվում է Հայրենական մեծ պատերազմի հերոսների եւ իրադարձությունների մասին դաւաճանական հիշողության դաւաճանմանը:

Ֆաշիստական Չեռնոհայի կողմից 872 օր օրջափակման ենթարկված Լենինգրադի ազատագրման գործում անգնահատելի մասնակցությունը ցուցաբերած հայազգի ծովակալի կիսանդրու հանձնման հանդիսավոր արարողությանը ներկա էին նվիրատուները՝ համանուն բարեգործական հիմնադրամի նախագահ, Սոսկվայի Լոմոնոսովի անվան դեպարտամենտի համալսարանի ուղղութեան եւ անդրադասի սնորհ, ուրուղ, Ռուսաստանի գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս, դոկտոր, բժշկական գիտությունների դոկտոր, մեր հայրենակցի **Արամայի Զամալովը:**

Բարեգործական կազմակերպությունների ղեկավարներն իրենց ելույթներում նշեցին այս միջոցառման առանձնահատուկ նշանակությունը եւ շնորհակալություն հայտնեցին թանգարանի սնորհն Ելենա Լեզիկին՝ Իսակովի կիսանդրին նվիրելու հնարավորություն ընձեռելու, ինչդեպ նաեւ միջոցառման մեկնարկից առաջ կազմակերպված հիշատակի ֆեստիւսի համար:

Հայտնի է, որ Լենինգրադյան բլոկադայի ընթացքում Հովհաննէս Իսակովի ղեկավարութեամբ Լադոգա լճի սառույցների վրայով կյանքի կոչվեցին առաջին բեռնափոխադրումները, որոնք դաւաճանում

թեյան մեջ մտնող «Կյանքի ճանադար» անվամբ: Երախտագրե լենինգրադցիները գիտեն նաեւ, որ 1913 թվականին բարձր ցուցանիշներով ավարտելով Թիֆլիսի ռեալական դպրոցը, Հովհաննէս Իսակովը մեկնել է Պետերբուրգ եւ ընդունվել Տեխնոլոգիական ինստիտուտ: Այստեղ ուսումնառության սարիներին մի ֆանի անգամ փորձել է ընդունվել ծովային կորուստ, բայց նրան մերժել են ազնվական ծագում չունեցող դաւաճանող: Հետագայում, 1928 թվականին, Իսակովն ավարտել է Լենինգրադի ռազմածովային ակադեմիայի բարձրագույն դասընթացները, 1932 թվականից դարձել Լենինգրադի ռազմածովային ակադեմիայի օմերաշիվ արվեստի ամբիոնի դոկտոր եւ դասավանդել այդ ուսումնական հաստատությունում՝ մինչեւ բալթյան նավատորմի հրամանատար նշանակվելը:

- Ինձ համար, որդես Սանկտ Պետերբուրգի բնակիչի, անչափ կարեւոր է եւ հաճելի, որ այսօր մենք դաւաճանում ենք անցյալի իրադարձությունների ու հերոսների հիշողությունը, եւ այն փոխանցում հաջորդ սերունդներին, իր խոսքում ասաց Հրաչյա Պողոսյանը: Եվ շատ կարեւոր է, որ մեզ գործողություններով մենք հարգանքի տուրք ենք մատուցում եւ ուշադրություն

դարձնում դաւաճան Լենինգրադի կենդանի բնակիչներին:

- Այսօր մենք ակամա եմք լինում եզակի իրադարձության, - ասաց Արամայի Զամալովը: Սա կիսանդրու փոխանցում է ոչ միայն խորհրդային Միության հերոսի եւ զորավարի, այլեւ մի անձնավորության, որը գիտէ ինչպէս համատեղել զինվորական ծառայությունն ուսուցման եւ գիտության հետ: Որդես ԽՍՀՄ ռազմածովային ուժերի գլխավոր հրամանատարի առաջին սեղակալ՝ Հովհաննէս Իսակովը Ռազմածովային ակադեմիայի ղեկավարն էր, որ-

նը, Հայաստանում Ռուսաստանի բիզնես-դեպարտամենտի **Արթուր Սողոմոնյանը**, «Նոյակ Կովչեզ» թերթի գլխավոր խմբագիրը եւ շատ ուրիշներ:

Միջոցառման ընթացքում բարեգործական հիմնադրամների նախագահներ Հրաչյա Պողոսյանը եւ Արամայի Զամալովը ֆննարկեցին նաեւ առաջիկայում համատեղ ծրագրերի իրականացման հարցեր:

Ի դեպ, այս անգամ հունվարի 22-ին Սանկտ Պետերբուրգի Կենտրոնական ռազմածովային թանգարանի ֆոնդը համալրող բարեգործների թվում էր նաեւ Հրաչյա Պողոսյանը: Մեր հայրենակցին այդ օրը հանդիսավոր դասվաններում թանգարանի սնորհն Ռուսական Նեխային հանձնեց խորհրդային Միության նախնորդի ծովակալ Հովհաննէս Իսակովի եւ խորհրդային Միության մարշալ Լեոնիդ Գոլոբովի բրոնզե կիսանդրիները, իսկ անցյալ անգամ մայիսի 8-ին, Մեծ Հայրենականում խորհրդային ժողովրդի սարած հաղթանակի 75-ամյակի նախօրյակին, Հրաչյա Պողոսյան բարեգործական հիմնադրամի հովանավորության արդյունքում՝ Հովհաննէս Ի-

սեղ եւ դասավանդում էր: Նրա գիտական աշխատությունների հսկայական մասը նվիրված էր աշխարհագրությանը, օվկիանոսների ուսումնասիրությանը եւ ռազմական դասնությանը:

Միջոցառմանը ներկա էր նաեւ կիսանդրու հեղինակը՝ ֆանդակագործ, Ռուսաստանի նկարիչների միության անդամ, Արվեստի եւ արդյունաբերության դեպարտամենտի ակադեմիայի դոկտոր **Լեւոն Բեյբոյանը**, որ հանդիսութեամբ մասնակցելու էր եկել Ակադեմիայի ռեկտոր Աննա Կիսլիցինայի հետ միասին:

Կիսանդրու հանձնման արարողութեամբ ներկա էր նաեւ Սանկտ Պետերբուրգի եւ Հյուսիս-արեւմտյան օրջանի Հայ Առաքելական եկեղեցու Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի թեմի առաջնորդական սեղադար **Պողոս Վարդանյա-**

սակովի մեկ այլ կիսանդրի էլ իր մասնակցութեամբ սեղը զբաղեցրեց Ռուսական ռազմածովային թանգարանում:

Ընդհանուր առմամբ, Հրաչյա Պողոսյանի եւ նրա բարեգործական հիմնադրամի նախաձեռնութեամբ ստեղծվել եւ վերականգնվել են ավելի քան 200 հոգեւոր, մշակութային եւ դաւաճանական նշանակություն ունեցող հուշարձաններ, իրականացվել եւ կյանքի են կոչվել Հայրենական մեծ պատերազմի հերոսներին եւ իրադարձություններին նվիրված 120-ից ավելի հուշարձաններ եւ նախագծեր, իսկ մի մասն էլ իրականացման փուլում են: Հրաչյա Պողոսյանի մտադրութեամբ ու աջակցութեամբ հրադարձվել են Տասնյակ գրքեր, նկարահանվել են մի քանի մեծարժեք եւ ուսուցողական վավերագրական ֆիլմեր:

ԳԵՂԱՍ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Գյուճիկ

Արցախյան բառասունչորսության դասերը ընթացում հայկական հեռուստատեսությունում ակտիվացած հասկացություններից, բառերից երկուսը կարգված էին հայերենից ելև Սփյուռքում իրականացվող բանականության դասական նվիրակությունների, փոխանցումների հետ: Դրանց վերաբերյալ դարձրեք բառերը հնչող տեղեկատվությունում անվերջ կրկնվող «նվիրակություն», «նվիրակություն» ել «հավաքագրում», «հավաքագրված» բառերը երաժշտության մեջ հնչող կեղծ ձայնելուցի հանգույն ականջ էին ծակում: Ասեմք ինչու:

Փող, իր կամ այլ մի բան նվեր սալը սովորաբար, ինչպես բառն է հուշում, նվիրակություն է: Դա անելը՝ նվիրակություն անել, իսկ նվեր անողը՝ նվիրակ: Սա երեւի բացատրելու կարիք չկա: Իսկ ահա նվիրակությունը (նվիրակելը, նվիրակությունը), նախորդ հասկացության հետ իմաստային անառարկելի ընդհանրությամբ հանդերձ, սովորաբար ունի նրբերանգային ու ոճական որոշակի տարբերություն: Սա ավելի խոր ու վեհիմաստ արտահայտություն է: Նվիրակությունը, ավելի լայն, մի բանին նվիրումն է, գոհաբերումն է, ուժերը, ողջ ջանք

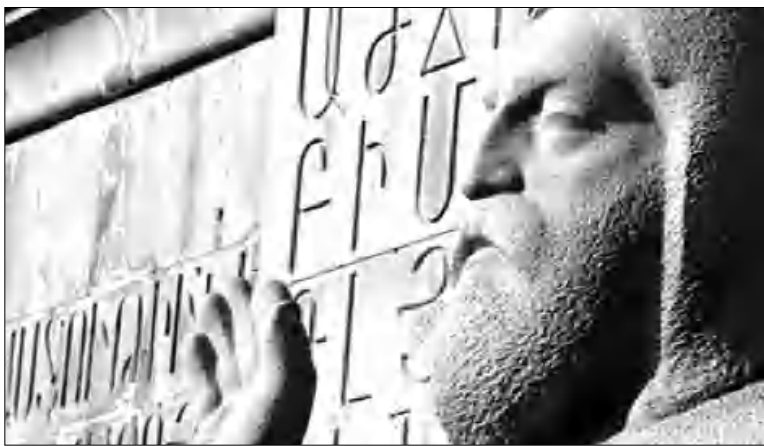
ու եռանդը, կյանքի ընթացքը մի գաղափարի, մի գործի ի սրբադնելն է: Վերջին հաշվով, նվիրակություն են կյանքը... ինչը ել արեցին մեր ազգի հազարավոր երիտասարդ ու ոչ երիտասարդ գավակները:

Կարծում ենք՝ տարբերությունն ակնհայտ է: Եվ չի կարելի ասել նաեւ, օրինակ, այսինչ մարզին նվիրակելու է այսֆան, մյուս մյուսին՝ այսֆան շատ օգնություն մեծեմա: Այս օրինակն էլ համաճանգից է:

Իսկ ահա բերված համատեղություն՝ դրամահավաքների, գումարների դարձակում «հավաքագրում» հասկացության տարածված գործածությունը («Հավաքագրվել է այսֆան գումար») անկասկած սխալ է: Փողը, գումարը կարող է հանգանակվել, կարող է հավաքվել, իսկ հավաքագրվել կարող են միայն մարդիկ: Որովհետեւ հավաքագրումը, հավաքագրելը ունի նմանակի, գործի համար մարդկանց, մարդկային նոր ուժեր հավաքելը, ընդգրկելը, ցուցակագրելը, վարձելն է: Մտավորաբար՝ ռուսերեն «վերսկա» ասվածը:

Թիրախը խոցվող նոսրացած է, նվիրակություն են կյանքը, իսկ հավաքագրում են մարդկանց

Ճիշտ գործածելով հայերեն բառերը

Արագ փոփոխվող կյանքը միտք նորանոր հասկացություններ է առաջ բերում: Մեր լեզուն ունի դրանք իր կանոններով անվանելու բոլոր հնարավորություններն ու միջոցները, սակայն ֆանի որ մեմ վաղուց բավարար չենք գնահատում մեր, երբեմն առանց մտածելու կրկնում, նաեւ կաղկում ենք ուրիշներից ինչ ասես: Այս առումով դարձաբանական վախճանող են մեր դասերական խոսքում իսկ վաղուց գրանցում ստացած «թիրախ» ել դրանով բաղադրված մյուս բառերն ու արտահայտությունները: Ասում են՝ էլ «թիրախ

բերին: Ու որոշ դեպքերում իրենք թիրախավորում են՝ հենց ոչ բարի մտադրությամբ: Գուցե ի սկզբանե ոչ դասախաբար է գործածության մեջ դրվել այս հասկացությունը, որն ակամա ելել է մեր անկախության արձախույսին իրենց դրամներով Հայաստան մուտք գործած որոշ «բարեգործ» կազմակերպությունների անբախտ թաղաքացի, անգլերեն to target կամ հենց target ու targeting բառերից:

Մեզ ի՞նչն է ushmetel «թիրախավորված օժանդակություն հասկացնել» ասելու փոխարեն ասել՝ նոսրացած, հասցեական կամ գուցե մեկ այլ նման բառով բնորոշող օժանդակություն: Եվ ի՞նչ. դասերական օրերին թեմանին թիրախավորում էր Շուշին ու Ստեփանակերտը, իսկ մեր դասական մարմինները «թիրախավորում» էին մեր սոցիալական ել այլ տարբեր խմբերին...

Նման սխալներն ու մեղանչումները խառնում են մեր մտածողության համակարգը ել բոլորովին ոչ անմեղ լեզվական շփոթ են ստեղծում:

ՄԱՍԻՍ ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ

Կյանքից հեռացել է մեր աշխարհից Սարիտա խաչատրյանի ամուսինը՝ Մասիս Միխայելյանը: Մտերի՝ հակիրճ կենսագրականը:

Մ. Միխայելյանը ճանաչվել էր, ավարտել է Երեւանի դասական համալսարանը կարմիր դիպլոմով, սարիտեր շարունակ աշխատել է ֆաղաբանության ոլորտում՝ սննդամթերքի լաբորատորիայում՝ տարբեր դասերում: 1990-ականներին անցել է ՀՀ ԿԳՄ ԿԳՄ, համահիմնադրել ել ղեկավարել է ՀՀՊ՝ «Միխայել Վարանդյան» հայ-կանադական համատեղ ձեռնարկություն-ստորաբանը, որն անկախության առաջին տարիներին, թերթերի տպագրությունից զատ իրականացնում էր աշխարհի հրատարակչական գործունեություն՝ իր շուրջը համախմբելով մտավորականությանը: Մի ֆանի տարի նա եղել է նաեւ Սոս Սարգսյանի հիմնադրած «Կանաչագարդ երկիր» բնապահպանական հասարակական կազմակերպության գործադիր տնօրենը: 2001 թվականից Մ. Միխայելյանն աշխատել է կառավարության վերահսկողական ծառայությունում, որտեղ մոտ երկու տասնամյակի գործունեության ընթացքում արժանացել է դասերների ել շնորհակալագրերի: Նա հիանալի գիտեր ողջ Հայաստանի բնակավայրերն ու դրանց խնդիրները, իր գործի գիտակն էր: Վերջին շրջանում աշխատել էր մասնավոր ֆիրմայում:

Մասիս Միխայելյանը մեծապես ադրել է աշխարհի համաշխարհային կյանքով, մտաբանող եղել երկրի խնդիրներով՝ ուժերի ներածին չափով նոսրացնելով դրանց լուծմանը: Մինչեւ մահվան օրն էլ նա մասնակից էր երկրում ստեղծված վիճակից ելլելի որոնման ֆունկցիաներին, խորաբան հայերենաբան ել ավանդադաս մարդ էր:

Երկու որդի ուներ՝ Դավիթ ել Վահագն:
«Ազգ»-ի ողջ աշխատակազմը կրկին անգամ իր խորագրաց գավակցություններն է հայտնում իր բազմակուսակ աշխատակցուհուն, գավակներին ու մյուս բոլոր հարազատներին:

Մամ, քեզ թողնում են հայրենիքին, ես գնում եմ այն պաշտպանելու...

Գեորգ Գեորգյանը ծնվել է 1999թ-ին՝ փետրվարի 14-ին, մեծացել է Երեւանում, մինչեւ 9-րդ դասարան սովորել է Երեւանի Դավիթ Բաղալյանի անվան դպրոցում: Այս մասին ինձ հետ զրուցում ասաց հերոսի մայրը՝ Թամարա Գեորգյանը: «Գեորգս մինչեւ 14 տարեկան ադրել է Հայաստանում, 14 տարեկանից հետո բնակվել է Գերմանիայում: Այնտեղ շարունակել է զբաղվել իր սիրելի սպորտով ել բռնցքամարտի չեմպիոն դարձել: Տղաս Գեորգյանի բացարձակ գերազանցիկ էր, իսկ Հայաստանում լայն լայն էր սովորում հայոց դասերություն առարկան. իր հետ զրուցելիս կնսածելի՝ դասաբանի հետ ես զրուցում: Գերմանիա տեղափոխվելուց հետո փայլուն խոսում էր գերմաներեն. ուսանելու միակ նոսրակը եղել է լեզուներ սովորելը, ցանկանում էր աշխարհի բոլոր լեզուները սովորել»:

Գերմանիայում միջնակարգ դպրոցն ավարտելուց հետո Գեորգը 18 տարեկանում ընդունվել է բժշկական համալսարան: Տասնութ տարին լրանալուն դեռ նա ցանկություն հայտնեց վերադառնալու հայրենիք ել ծառայելու հայոց բանակում: «Ես դեմ էի ել թույլ չսվեցի, որ նա վերադառնա հայրենիք, ֆանի որ նա նոր էր սկսել ուսումը ել չէի ցանկանում, որ ուսումը կիսատ թողնի, ադազայում վիրաբույժ էր դառնալու», - նեց Թամարա Գեորգյանը:

Իր ծննդյան 20 ամյակին Գեորգը ընտանիքի անդամներին յուրօրինակ անակնկալ արեց՝ Հայաստան վերադառնալու համար տոն գնեց ել խնդրեց, որ հարգեն իր որոշումը. «Խնդրեց, որ ընդունենք իր որոշումը, ֆանի որ իմքը սիրում է իր հայրենիքը ել դեմ է նրան իր դասերը տա, բայց, ցավով, դասերը չսվեց, այլ կյանքը սվեց հայրենիքին»,- ցավով ասում է հերոսածին մայրը՝ հավելելով, որ Գեորգը ծառայության է անցել 2019թ-ի հուլիսի 1-ին Մեղրիում:

Նա դասերական առաջին օրերից գնվել է Ջաբրայիլում ել ոչինչ չի դասնել ընտանիքի անդամներին. «Ես անգամ չեմ իմացել, որ իմքը առաջնագծում է. նա լայն փակ զոր էր: Ընկերների դասնելով՝ լայն մեծ դասախոսականությամբ ել փայլուն կատարել է իր առջին դրված բոլոր առաջադրանքները, ընկերները գերությունից փրկել է, որն էլ հիմա, փառք Աստու, ողջ է, զոհված ընկերներին էլ երբեք չի թողել մարտի դասում»: Պատերազմի օրերին, որ զանգում էր ասում էր. «Մամ ջան, մեր տան դռները երբեք չփակես, մեմ հաղթելու ենք ու տուն ենք գալու...»,- մեծ ցավով դասում է մայրը:

Դերուր վերջին անգամ տուն է զանգահարել հոկտեմբերի 9-ին ել, չլսելով մոր խոսքերը, հեռախոսը վայր է դրել, որդեսգի վերջինս չլսի ականների դասերությունների ձայները. «Չանգեց ու ասաց՝ մամ ջան, երբ լայն եմ սիրում, ել չստատեց էլ դասախոսանիս, անջատեց, երեւի մտածեց, որ դասերությունների ձայները չլսեմ ել չանհանգստանամ... Հոկտեմբերի 10-ին ոչ մի զանգ այլեւս չի եղել, ել այդ երեկոյան, երբ հրադարար էին հայտարարել ու անջատել էին ՀՀՊ-ը, իրենք մեմենայի մեջից զենք դասարկելիս են եղել ու, ցավով, անօդաչուն ֆիխել ու դասերացրել է մեմենան, որի մեջ եղել է Գեորգս», - մեծ ցավով ասում է Թամարան:

Ինչպես բոլոր երիտասարդները, Գեորգը եւս ուներ երազանքներ: Նա սիրած աղջիկ ուներ՝ գերմանուհի, որի հետ նախադրվել էր, երբ արդեն ծառայության էր անցել հայրենիքում. օգոստոսի 21-ին դեմ է լինել նրանց հարսանիքը. «Ամուսնանալուց հետո նոսրակ ուներ վերադառնալ Գերմանիա ել շարունակել ուսումը, բայց ամենամեծ երազանքը եղել է՝ յոթ որդի ունենալ ու նրանց անունները հերոսների անուններով կոչել», - նեց հերոսի մայրը: Տղաս ամենակարեւոր, որ երբեք չմոռացավ օտարության մեջ՝ իր հայրենիքն էր: Գերմանիայում՝ իր նմախոսակի դասերությունից միտք կախված է եղել եռագույնը, իսկ գրատեղանին՝ Նոր կտակարանը: Երբ որ հետ եկավ Հայաստան, դրանք վերցրեց իր հետ, - եզրափակեց իր կին Թամարան:

ԳՊՄՍ Լրագրության բաժնի 3-րդ կուրսի ուսանողուհի՝

ՆԱԶԵՆԻԿ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

«Զույգ արեգակներ» մեր հայացքն ուղղում են գալիքին

«MEZZO TV»-ն հանդիսանում է բարձրաճաշակ համաօթարհային հեռուստադիտողին օդերային եւ խորտոգրաֆիկ ներկայացումների, սիմֆոնիկ, գործիքային եւ այլ երաժշտական ժանրերին լայնածավալ եւ կասարողական արվեստի բարձրակարգ նմուշները ներկայացող առաջատար հեռուստաընկերություն: Հիմնադրվել է 1996 թ. եւ հեռարձակվում է ավելի քան 80 երկրներում: Եվ ահա 2020 թ. օգոստոսի 23-ին եւ 29-ին, այնուհետեւ՝ սեպտեմբերի 9-ին եւ 15-ին առաջին անգամ այդ հեռուստաընկերության էթերում ներկայացվել է հայ բալետմայստրի բեմադրությունը: Դա Հայաստանի ժողովրդական արտիստ Ռուդոլֆ Խառատյանի «Զույգ Արեգակներ» բալետն է: Բալետի հեռարձակումը հնարավոր է դարձել «Բալետ 2021» հիմնադրամի եւ «MEZZO TV»-ի միջոցով կնքված 5-ամյա դաշնամագրի օրհանակում, որով հեռուստաալիքին հեռարձակման իրավունք է շնորհվել: Հաջորդ անգամ «Զույգ Արեգակներ» բալետը կցուցադրվի ամբողջով Մեծ եղեռնի 106-րդ տարեկիցին:

Քային ուղին՝ հինավուրց ժամանակներից մինչեւ մեր օրերը, եւ լուսաբանել այդ ուղին հուզական եւ գաղափարական շեշտակցումներով: Մեր կարծիքով, բալետի բուն բովանդակությունը կարելի է բանաձեւել Պոլ Գոգենի հայտնի կտավի անվանումով՝ «Որտեղից եմ մեմ եկել: Ո՞վ եմ մեմ: Ո՞ր եմ մեմ գնում»:

Բալետի դարձումը կազմված է Մեսրոպ Մառնոցի, Մովսես Խորենացու, Գրիգոր Նարեկացու շարժումներից կամ դրանց ժամանակակից մեկնումներից եւ հայ կոմպոզիտորներ Արամ Խաչատրյանի, Ալան Հովհաննեսի, Առնո Բաբաջանյանի, Ալեք Տերտրյանի, Ալեք Արիստիկոսյանի երաժշտական սարքեր երկրից կամ այդ երկրի դրվագներից:

Ռուդոլֆ Խառատյանը, որդես բալետմայստր, միշտ առանձնացել է իր բեմադրություններում սարքեր շեսակի եւ ծագման դասակարգումների եւ խորհրդանշանների հանդեպ ունեցած հակումով: Այսօրվ, «Զույգ արեգակներ» ներկայացումը վերլուծելիս կարելի է առանձնացնել մեծաներ սարքեր մակարդակներով՝ բեմական իրեր, բեմահարթում եւ զգեստներ, կերպարներ, ինչպես նաեւ շարժում-սիմվոլներ, դիրք-սիմվոլներ, դասեր-սիմվոլներ եւ այլն: Փորձենք հակիրճ ներկայացնել դրանք: Իրական կյանքից առնված մեր մեկնությունները ներկայացուցիչները բեմում ներկայանում են թե՛ որդես այդպիսիք եւ թե՛ որդես կերպար-խորհրդանշաններ: Դրանք են Գրիգոր Նարեկացին, Թորոս Ռոսլինը եւ Արշիլ Գորկին, ինչպես նաեւ իրականությունից առնված չորս

ավեսարանիչները եւ թոնդակեցիները: Այլ գործող անձինք ի սկզբանե խորհրդանշան կերպարներ են՝ Պասմիչ, որը ժամանակների միջոց կապն է, Տիրամայր (որը մի դեպ Արշիլ Գորկու կերպարն է մարմնավորում) եւ Հույսի, Հավասի ու Սիրո կերպարները: Նարեկացու կերպարը հիմնականն է, նա է գլխավոր հերոսը, անցնում է ողջ ներկայացումով, ամբողջացնում այն, հանդես գալիս սարքեր երեսակներով: Եվ դա բնական է, քանի որ «Մասյան ողբերգության» դրաման, որի մոտիվներից է ելնում ողջ բալետի բովանդակությունը, չնայած որ ստեղծվել է միջնադարում, դարձնական է եւ հետադարձ հայացք, եւ հայացք ներկայի վրա, եւ դեռի աղաթա ու միավորում է ամեն ժամանակ, ընդհանրացնում դարձումը գաղափարով մի հոսանքով: «Այսպես է, որ անցյալը վերածվում է աղաթա, ներկան՝ անցյալի, եւ ամենը կասարվում է այստեղ եւ հիմա»: Այնպես է, որ Արշիլ Գորկին XX դարի նկարիչ է, իսկ Թորոս Ռոսլինը՝ միջնադարյան մանրանկարիչ, սակայն արվեստը գեղեցկության հոսքն է՝ սարքեր ժամանակներում ստեղծված եւ իրար չնմանվող արվեստի կոթողներում: Որդես խորհրդանշան բալետում խաղարկվում են բեմական իրերը: Արաղաղը բազմաթիվ մեկնություններում ընդունվել է որդես արեգակի խորհրդանշան եւ լուսաբացի մեկնում: Զրիստոսյանի մեջ աղաթաղ դարձավ Զրիստոսի չարքարանքների եւ հարության խորհրդանշանը: Թավջութակը խորհրդանշան է արվեստը եւ ստեղծա-

գործական սկզբունքը: Խորհրդանշան են նաեւ բեմադրամասում մեջ օգտագործված դասերները, որոնք անցնում են հետեւի բեմադրամասի վրա՝ Արեգակի համակարգի մոդելը եւ Արամն ու Եվան: Բեմը, ըստ Խառատյանի, խորհրդանշան է սեպտեմբերի, իսկ բեմի խորհրդանշանը՝ զգեստը կամ խորանը՝ հայկական աշխարհը: Այդ խորանն են մեծանում եւ այնտեղից դուրս են գալիս (շնորհիվ հասուկ լուսային ճառագայթման) կերպարները՝ վերափոխվելով ստեղծված շարժում նկարի կամ որմնանկարի: Ներկայացման ամենաազդեցիկ դրամատիկ դրամաները հետզհետեւ հանում են միջնադարյան հագուստը եւ հասուկ հերթականությամբ տեղավորում մեծ ցանցի վրա, որը դարձնալորեն բարձրանում է եւ մեր առջեւ հայտնվում է Արշիլ Գորկու կտավներից մեկը:

Բալետի խորտոգրաֆիան Խառատյանը ստեղծել է՝ հենվելով մի շարք դարային համակարգերի վրա՝ ժամանակակից սարքերով հարստացված դասական դարի ու նաեւ (ինչը շատ կարեւոր է) Գեորգի Գորչիեւի ստեղծած «սրբազան դարերի» սարքերով: Պեսե է մեկը, որ Գորչիեւի այդ դարերի համակարգի ամեն մի սարքը հասուկ իմաստ է կրում, եւ դրանց հերթականությունը այդ համակարգին ծանոթ դիտողին որոշակի միտք կամ գաղափար է հաղորդում: Բալետի վերջին տեսարաններից մեկում կա նաեւ դար, որ կառուցված է ժամանակակից «հիփ-հոփ» դարի համակարգի սարքերի վրա: Հետաքրքիր է խաղացված Գորչիեւի համակարգի դարային սարքերի կերպարափոխումը «հիփ-հոփ» համակարգի սարքերին: Պարզ է այստեղ հաղորդված այն միտքը, որն անընդմեջ «կարմիր գոյակ» անցնում է ողջ ներկայացումով՝ անցյալը եւ ներկան, հինավուրցը եւ ժամանակակիցը ցուցադրված են թե՛ որդես ընթացք, եւ թե՛ որդես համազայացություն:

Եվ եթե նույնիսկ «Ներկան անգո է, անցյալն՝ անորոշ», Զույգ արեգակները, վերջում միաձուլվելով, մեր հայացքն ուղղում են գալիքին՝ Հույսով, Հավասով եւ, ամենակարեւորը, երբեք չնոռանալով Մերը: ԶԷ՝ որ Սիրո իմաստությունը փրկություն է ամենազխալվոր դասերից մեկն է:

Փաթաթվիր... արվեստով

մասին: Մանկուց կերպարվեստի հանդեպ ունեցած սերն ու նորածնության հանդեպ աճող հետաքրքրությունը գունարվելով՝ սարիներ անց ծնունդ սկզբին «Արսույս» աղանձանիցին:

«Շատ էի ուզում, որ աղանձանիցի անվան մեջ լինի «art» (արվեստ - խմբ.) բառը եւ այն անդաման հայկական լինի: Երկար չմտածելով՝ հորինեցինք անունը՝ «Արսույս»: Այժմ մեր մեծագույն թռչունն իր թևերի վրա հայկական մեկնություն է աշխարհում տարածում», - մեզ հետ զրույցում դասուցեց Արեգակը:

«Արսույս» աղանձանիցիը հիմնադրվել է 2016թ. հոկտեմբերին՝ նոյաբերկ ունենալով ճանաչելի դարձնել հայկական ձեռագործ արվեստը Հայաստանում եւ Հայաստանից դուրս: Ընկերությունը համագործակցում է ժամանակակից

նկարիչներ Միհրան Ավետիսյանի, Կարեն Սմբատյանի, Տաթև Դամբարյանի, ինչպես նաեւ թանգարանների՝ Մասեմադարանի, Երվանդ Զոհարի եւ Սերգեյ Փարազանովի թանգարանների հետ: Այսօր նա շարժվել է մասնավորապես նաեւ Հայ առաքելական եկեղեցուն, որտեղ կան մարմնավորումներ, որոնք նկատում են դրանք բարձրաստիճան հյուրերին:

«Առաջին շաբաթը գնել է մայրիկս, ու կրում է մինչ օրս: Այն ինձ հիշեցնում է բոլոր խոչընդոտների մասին, որոնց բախվեցի, ինչպես եւ երջանկության այն դարի մասին, որ աղանձանիցի մեծ ու փոքր հաջողություններից», ասում է գործարար կինը հավելելով, որ հայ նկարիչների կտավները գեղեցիկ կնոջ դարձնողն է՝ չեն կարող անտարբեր թողնել արվեստի գիտականներին ու սիրահարներին:

Արվեստն ու նորածնությունը համադրված «Արսույսը» արդեն հասցրել է զարդա-

րել մի շարք ճանաչված մարդկանց դարձնողը: Արեգակի շարժերից են կրում Անգելա Մերկելը, Զին Զարդաբեյանն ու Հայաստանի հայտնի ինժեներները:

«Երբեք թեմաթախ չեմ եղել ու մեծ ջանքեր եմ գործարդել նոյաբերկս հասնելու համար: Հիմա կարող եմ հստակ ասել, որ աշխատանքս սկսել է իր արդյունքով», - ասում է նա:

Վերջերս գործարկված artuyt.com կայքում տեղադրված բոլոր նմուշները, հիմնադիր-սնորհների խոսքով, կարող են առաքել աշխարհի որեւէ կետ: Թեկուզ արտաքին շուկայի դուրս գալու ավանդական եղանակը մի քանի երկրներում՝ Ավստրիա, Չեխիա եւ այլն, գործում է, բայց 21-րդ դարում օնլայն վաճառքն ավելի լայն հնարավորություններ է ընձեռում թե՛ վաճառողին, թե՛ գնորդին:

Հայկական «Արսույս» բեմում առաջարկում է փաթաթվել արվեստով՝ միաժամանակ զգալով նորածնության շունչը:

ԱՐԾՎԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱԼ

Ֆրանսահայ լուսանկարիչ եւ բեմադրիչ **Ալեքսի Բազումյանը** ծնվել է 1988-ին, Փարիզում: 2012 թվականին ավարտել է գրաֆիկական դպրոցը: Ջրադրվում է սոցիալական լուսանկարչությամբ եւ կինոնկարչությամբ՝ կենտրոնանալով հանրության «լուսանցում» հայտնված համայնքների վրա: Նրա աշխատանքները ցուցադրվել են միջազգային ցուցահանդեսներում (Lnu Անգելես, Բրաշիլավա, Փարիզ, Լիոն, Կուալա Լումպուր, Մեյրոն, Վանկուվեր, Տյուրին), դարձել ֆինալիստ մի քանի մրցումներում («Լագարդեր» հիմնադրամ, «Պարի մաս-չի» նոր բացահայտող տաղանդների մրցույթ, «Լայֆ ֆրեյմեր», «Լյուսի» հիմնադրամ, Բրաշիլավայի «Օֆֆ» փառատոն): 2020 թվականին «Սա-սա» գրի համար արժանացել է «Հիփ» մրցանակին: Բազումյանի աշխատանքները հրատարակվել են աշխարհի բազմաթիվ դարբերականներում, այդ թվում՝ «Վաշինգտոն փոսթ», «Գարդիան», «Նեյթրըլ ջոզրաֆի», «Շփիզել», «Վենիթի ֆերր», «Տելեռանա», «Գրա-ցիա», «Վոզ», «Լիբերասիոն» եւ այլն: 2018-ին Ալեքսին հրատարակել է իր առաջին գիրքը, որ վերաբերում է աֆրամերիկյան մշակույթի ծննդավայր Նոր Օռլեանի լեգենդար թաղամաս Թրեմեի բնակիչների առօրյա կյանքին: Նույն թվականին նա միջազգային գովազդ է դաս-րասել «Ընդդեմ սովի գործողություն» ֆիլմի համար, իսկ նրա առաջին կարճամետրաժ «Անչափահասը» ֆիլմը եզրափակել է ֆրանսիական «Նի-կոն» կինոփառատոնը:

-Ալեքսի, 21-րդ դարում լուսանկարում են գրեթե բոլորը, բայց որոշեցիք լուսանկարիչ լինելը բոլորովին այլ է...

-Իսկապես, այսօր բոլորը կարող են լուսանկարել, բայց որոշեցիք լուսանկարիչ լինելը դա հանգում է սարիների աշխատանք, հետազոտություն եւ անդրադարձում: Լուսանկարչությունը դարձադառնալով գեղեցիկ նկարներ ստեղծելը չէ, այլ իմանալ՝ ինչու են միավորել դասերը՝ մեկ ամբողջություն կազմելու եւ համահունչ դասերը ստեղծելու համար: Դա իսկապես աշխատանք է փորձառություն է դառնալը:

-Լուսանկարում ես բջջային հեռախոսով: Զո կարծիքով, նոր տեխնոլոգիաներով ստեղծված լուսանկարները կարող են նույն ազդեցությունն ունենալ, ինչ որոշեցիք սիրով խցիկով արվածները:

-Իմ բջջային հեռախոսով նկարում եմ միայն կինոնկարի տեսանկյունից, բայց ոչ երբեք մասնագիտորեն: Ընդհանրապես խցիկը երբեք չի փոխարինի որոշեցիք լուսանկարիչ լինելը: Մասնավորապես նրա հիմնականում աշխատանքն է, որ բջջային հեռախոսով անհնարին կլինի գտնել այդ տարբերակը:

-Մեկ տարի առաջ դու հրատարակեցիր իր երկրորդ գիրքը՝ «Սա-սա», որը դասերում է հյուսիսային եղջերակա-

նրի առօրյա 3ակուսիայում, ռուսական սայգայում: 3ակուսիան համարվում է երկրագնդի ամենացուրտ բնակավայրերից մեկը: Ինչու՞ հասկառդես այդ վայրը, եւ ո՞րն էր ամենից հիշարժանը իր այդ փորձառության մեջ:

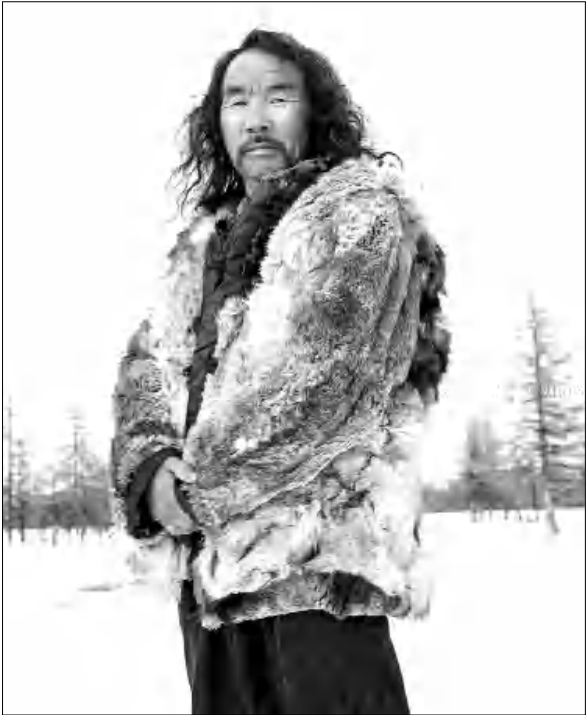
-Այս նախագիծը ցուցադրեցի Փարիզում, 2020 թվականի փետրվարին: Ընտրեցի այդ վայրը, քանի որ սարիներ շարունակ հետաքրքրվում էի Ռուսաստանով եւ իմացա, որ 3ակուսիայում ունեն հեռավոր ազգականներ՝ ծնունդով Գյումրիից: Պարզվեց,

ռացավ 2019-ին, 98 տարեկան հասակում: Ենթադրում եմ, որ նա որոշակի դեր է խաղացել իր զարգացման եւ մասնագիտական գործունեության մեջ: -Ծնողներս՝ Միշել եւ Բեթի Բազումյանները, ծնվել են Ֆրանսիայում: Ռիշար Ժերանյանը մայրական դադար էր, որին ես շատ էի սիրում, բայց ամենից առաջ խորին հարգանք էի տածում նրա ստեղծագործության եւ գործունեության հանդեպ: Նա ինձ կարգադրություն էր աշխատանքում սովորեցրել: Ամբողջ կյանքում նա արթնանում էր

-Չեմք նախատեսել, քանի որ մենք դեռեւս հարմար տարածք ենք փնտրում նրա նկարները դառնալու համար, ինչը շատ աշխատանք է: Բայց եղբորս՝ Ռաֆայելի հետ աշխատում եմ Ժերանյանի դասերը կազմելու վրա, եւ երբ այն լույս տեսնի, նաեւ ցուցահանդես կկազմակերպենք: -Որո՞քս լուսանկարիչ չէ՞ս մտածում այցելել դադարի ծննդավայր Սեբաստիա՝ այժմ Թուրքիայում գտնվող Սիվազ, եւ վավերագրել այն, ինչ կարող է մնացած լինել հայերից: -Մի քանի տարի է, ինչ ես մտած

դիսին՝ եղավ արձագանք ֆիլմին եւ դասերս վրա՞ն ես արդյոք զարգացնել թեման: -Իմ ֆիլմը, կարծում եմ, մարդկանց մտածելակերպը մի փոքր առաջ տարավ, բայց, ցավով, «Արեւ» իմ կինոնկարից հետո ցուցադրեց «Մյուս ցավը» վերնագրով ֆիլմը բավելի լուսանկարչի մասին... Ես շատ սիրեցի՝ տեսնելով, որ չնայած մեր բոլոր տարաբանություններին, լրացվածի-չոցները ճնշման տակ են եւ, ի վերջո, տեղի են տալիս տեղեկատվության մեջ հավասարաշարժության սկզբունքին: Հավա-

Ալեքսի Բազումյան. լուսանկարելով հանրության «լուսանցումները»

տում եմ, որ մենք դեռեւս քանակապես չենք հասնում գործողություն կարելու: Մի բան հաստատ է, որ հայկական համերաժությունն ավելի ուժեղ է, քան երբեք: Ուրախ էի տեսնել սփյուռքահայերի իրականացրած բոլոր գործողությունները, ցույցերն ու նվիրատվությունները: Մենք բոլորս միասնական ենք, եւ դա է մեզ ուժեղ դարձնում: Ժամանակի հետ, վստահ եմ, մենք կկարողանանք առաջ տարվել: Ես շատ ուրախ եմ գեղարվեստական նախագծեր դասերս վրա՞ն եւ Արցախի մասին՝ սիրող իրավիճակի վերաբերյալ առավելագույնս տեղեկացնելու եւ մարդկանց զգայուն դարձնելու համար: Ի դեպ, ես մասնակցում եմ Հայաստանում Ֆրանսիայի դեսպանատան կազմակերպած

որ 3ակուսիայում կա ոչ փոքր հայ համայնք: Նրանք աշխատում են այնտեղ մի քանի տարի, բայց մեծ մասը վերադառնում է Հայաստան, քանի որ այնտեղ կյանքը շատ քիչ է: Ամենաապահով ժամանակն այն էր, որ ես իմնա մի քանի քաղաք յակուս եղջերակառի հետ արդեն սայգայում՝ աշխարհից լրիվ կտրված: Բայց դա երկար դասերում է, որը ես զարգացնում եմ իմ ծրագրած գրքում:

-Այո, 2014-ին 3ակուսիայի հայերը մինչեւ անգամ բացեցին Սուրբ Կարապետ եկեղեցին, որն աշխարհի ամենահյուսիսային հայկական եկեղեցին է համարվում... Ալեքսի, խոսե՞նք ընթացիկ մասին: 2005-ին Փարիզում ինձ համար հաճելի առիթ ստեղծվեց ծանոթանալու դադարից՝ հիանալի նկարիչ Ռիշար Ժերանյանի հետ, որը կյանքից հե-

նույն ժամին, ամեն առավոտ սափրվում էր, նկարում էր ժամերով, ուներ անասան հետաքրքրություն կյանքի հանդեպ եւ օժտված էր իրական հավասարակշռությամբ՝ ընդհանրապես չէր ընդհանրվում: Նա ինձ մի քանի անգամ ասում էր, որ նկարիչը կարգադրությամբ կարող է իր ուղին հարթել: Այնուամենայնիվ, ես փորձում եմ հնարավորինս լավագույն կերպով հետեւել նրա օրինակին: Ավելին, իմ մանկությունից ես ժողովրդավաճ էմ եղել նրա գույներով, ճարտարապետություն եւ բնադասերը դասերս վրա՞ն գեղանկարներով, եւ համոզված եմ, որ դադարի ինձ շատ բան է ներշնչել իմ անձնական գործերում, անգամ որոշ լուսանկարիչ:

-Անցյալ դեկտեմբերին Արցախի մասին իմ նոր վավերագրական ֆիլմը հեռարձակվեց ֆրանսիական «Արե» հեռուստաընկերությամբ: Ցավով, որքան բարձր ենք գոռում Արցախի բնակչության ինֆորմացիան իրավունքի եւ նրա դասերս վրա՞ն Հայաստան լինելու մասին, «հաղափալիթ» աշխարհը մնում է անարբեր եւ հավասարիմ իր երկակի տեսանկյուններից. նրա համար սա Կոստյուկի դեմքը չէ ... Ինչ-

«Արցախը» խմբային ցուցահանդեսին Երեւանի Գեղարվեստության ազգային կենտրոնում. ցուցահանդեսը բացվել է մարտի 23-ին եւ կտարունակվի մինչեւ ապրիլի 18-ը: **-Դու կարծես ոգեւնշումներ ես գտնում հեռավոր վայրերում: Ի՞նչ ընդհանուր բան ես տեսնում աֆրամերիկացիների, սիբիրցիների եւ հայերի միջեւ:** -Ընդհանուրն այն է, որ ինձ հետաքրքրում են հասարակության «լուսանցում» գտնվող համայնքները՝ լինեն Նոր Օռլեանի աֆրամերիկյան բնակիչները թե յակուս եղջերակառիները, այսօր նաեւ՝ Ֆրանսիայի գնչուական համայնքը: Ես խանդավառ եմ այն համայնքների հանդեպ, որոնք դադարում են իրենց ինֆորմացիան համար, եւ դա, անուշուշ, արձագանքում է իմ հայկական արձագանքներին...

ԱՆՈՒՇ ԱՍԼԻԲԵԿՅԱՆ

Արվեստագիտության թեկնածու, բասերազև

Տեսական դադարից հետո մայրաքաղաքի թատրոնները դարձյալ բացել են իրենց դռները, եւ ոգու սովը մեղմելու մեծ ակնկալիքով, համավարակ, դատարար, դատարարություն ու ներադաժական ցնցումներ սարած հասարակությունը, անցեւելով անգամ անվստահության ուրեւ կանոն (հեռավորություն, դիմակ), Եսաղում է թատրոն: Մեր խորին հանգամանք՝ նման արհավիրներից հետո այլեւս չենք կարող մեզ թույլ տալ խաղացանկերում ժամանակին ոչ համընթաց, ոչ ծրագրային, անհեթեթ գլխաւորապէս ներկայացումներ ունենալ: Նար-Դոսի «Մեր թաղը» դասնվածաւարը, որն, ըստ թատրոնականների, արդեն երկու անգամ է, ինչ փորձում են կյանքի կոչել, վերջապէս բեմ հասավ՝ համընկնելով գրողի ծննդյան 154-ամյակի հետ (1867 թ. մարտի 1(13)): Ներկայացմանը զմայլով վերը նշված դասնվածներից զատ դասական կարեւոր հանգամանք էր 19-րդ դարի հայ դասական հեղինակի եւ հասկալիքստեղծագործությունների ընթացումը:

Նար-Դոսը հայ գրականության «հասկալիք», «փոքր մարդու» կյանքի ամենաիրաւորում, ամենամեղմ մկարագիրը սկզբներից է: Հայտնի է, որ խավարը, սնահավասությունն ու զգիտությունն ամենայն հանգամանքի մայրն են, եւ Նար-Դոսի գրականության առանցքային թեման հենց սա է՝ նահապետական բարբերի, սնոցիապաւսության, զգիտության զոհ սարաբախտ մարդիկ, որ աղորում են կյանքի Երջադասիքի բերանն ընկած՝ չհասկանալով իրենց մեղքը: Եվ ահա 21-րդ դարի հանդիսատեսն ոչ մի կերպ չի կարողանում դասկերպել ինչ զուգահեռներ կարելի է անցկացնել մեր եւ դասնվածաւարում մկարագրված իրականության հետ: Երբեք է, այսօր դրոցականներն սերտուն են Նար-Դոսի ստեղծագործությունները՝ իբրեւ ազգային, դասական արժեք: Սակայն ճգնաժամ, նրանք գործ ունեն գրականության հետ, որը թեմայից զատ (այն կարող է բոլորովին համահունչ չլինել մեր իրականությանը) ծանոթանում է արձակի հյուսվածքի առանձնահատկություններին, երկի գեղարվեստական արժանիքներին: Այնինչ բեմում կարեւորվում է առաջին հերթին ստեղծագործության թեման, քանի որ մնացյալը ենթարկվում է բեմական առանձնահատկություններից ու դասնվածներից բխող ձեւափոխումների, վերածվում գործողության եւ երկխոսության: Արձակը դրամատուրգի վերածելու ճանապարհին երկասարդ բեմադրիչ **Արթուր Սարիբեկյանը** եւ բեմականացման հեղինակ **Արմեն Սանթրոսյանը** ամբողջովին հրաժարվել են հերոսների՝ սեղ-սեղ թիֆլիսյան, սեղ-սեղ լոռու բարբառներից (հավանաբար ռեժիսորական այն մտադրանքով, ըստ որի ներկայացման մեջ չկա սեղայնացում, կոնկրետ կոլորիտ եւ հասցե), սակայն ինչո՞ւ այդ դեղին վերջին դրվագում հերոսներից մեկը՝ Յագորը, Գյուլնուր բարբառով է խոսում, այդպէս էլ մնում է հարցական: Խոսքի մեջ մեծամասամբ կորսված է նարդոսյան այլաբանական համակարգը, որով դասնվածավորվում է այս հեղինակի լեզվաոճական գլխավոր յուրահատկությունը: Առաջին հեռացումը հեղինակից ակնհայտ է:

Բեմականացումը մեկ հետաքրքիր օրինակ է՝ դասնվածաւարից ընթացած չորս դասնվածները («Սափուկ ուլիս զնաց», «Հողորդ», «Թե ի՞նչ եղավ հետո, երբ Եսաղանայից երկու կտոր Եսաղանայից», «Ինչպէս բժշկեցին») չեն սկսվում եւ ավարտվում որպէս առանձին մանրադրամներ, այլ ներթափանցված են միմյանց մեջ՝ իբրեւ մեկ դասնվածություն: Սակայն բեմականացումը թափանցելով արձակի ներքին կոմպոզիցիոն սարածք՝ խախտել է օրինաչափու-

Ինչպէս դասանիներին վանել դասականներից

Կամ Նար-Դոսի «Մեր թաղը» Պասանի հանդիսատեսի բասրոնում

թյունները: Արդյունում ո՛չ միայն փլվել է ընդհանուր համակարգը, որն այդպէս էլ չի վերածել դրամատուրգիական համակարգի, այլեւ կորել են գլխավոր գաղափարական հանգույցները, գրողի հիմնական ասելիքն ու թեմատիկ Եսաղանայիցները: Նաեւ Եսաղանայիցները, որի արդյունում հաճախ հասկանալի չէ ո՛չ գործողությունների սրամաքանությունը, ո՛չ էլ անստեղծի վրա հասած կոլմիմացիաները. գործողությունների ներքին Եսաղանայիցները անստեղծի բարձրակարգ:

Խավար ու մայր բեմում աչքի է զարնում կենսոնմաձիգ եւ բազմաԵսաղանայից բեմական ձեւավորումը (մկարիչ՝ **Անտոն Եսաղանայից**): Երբեք բոլորը՝ կամուրջներ, հարթակներ եւ սեւ մեծադասական խաչեր, որ միանգամից առաջ են Եսաղանայից խաչելու-թյան գաղափարը՝ հերոսների դասադասարկվածությունը: Ներկայացման առաջին սեսարանում բեմն աստիճանաբար լցվում է մարդկանցով՝ ցնցոցիափոր, սխեդծ, չարացած մի գանգված՝ լափաման հիԵսաղանայից թատերից գալով սմվելու աֆեկսիվ գործողությամբ: Զանգվածն ափերից դուրս է գալիս, խենթանում՝ խռովվելով վերեւներում հայտնված երկասարդի մի Եսաղանայից անգամ կրկնվող նույն հարցից, թե՛ ժողովուրդ, ո՞նք եմ: Եսաղանայից եւ իրարանցման մեջ մարդիկ ինչպէս հայտնվել, այնպէս էլ ցրվում են (դասնված բեմի մեթոդը բեմադրիչը հաճախ է կիրառում)՝ հանդիսատեսի մոտ առաջացնելով մի հարց՝ արդո՞ւր ուղիղ համեմատական կա «Եսաղանայից», «Եսաղանայից» փոխաբերությունների հետ ու արդո՞ւր Եսաղանայից ենթաԵսաղանայից էլ են ենթադրվում, ինչը բավական արդիական կարճներ ներկայացումը: Եսաղանայից սեսարանը մեկ անգամ էլ կրկնվի ներկայացման ավարտին՝ այդպէս էլ մնալով զուտ սոցիալական սահմաններում:

Պայմանական բեմական միջավայրում ժամանակի եւ սեղի հստակեցում չկա, բեմական հագուստները նույն գեղագիտության մեջ են լուծված, եւ խոսուն չեն (զգեստների հեղինակ՝ **Սարիսե Թադեւոսյան**): Այս ամենի հետ կհամաձայնեմ, եթե չլինեին թեմաները, որոնք դասնվածական չեն. 21-րդ դարում հոգեբանական կամ հոգեկան խնդիր ունեցող կնոջը ծեծելով չեն մեռնում, Եսաղանայից երկու Եսաղանայից վերցնելու համար սկետուրները հարսներին բռնության չեն ենթարկում, ինչպէս: Դասականներին մոտենալու երկու կերպ կա՝ երկը վերասարդել ինչպէս որ է, կամ ժամանակակից մեկնաբանություն տալ, օգտվել դասական հեղինակի բերած թեմայից, սյուժեից, սակայն՝ մոտ Եսաղանայիցներով, մերօրյա կյանքի զուգահեռներով, ինչը առաջվել ընդունված սարբերակն է այսօր ամբողջ աշխարհում: Այս ներկայացումը, արդեն դարձ է դառնում, հարագաս չի մնացել հեղինակին, սակայն առաջվել եւս երկրորդ սարբերակն էլ չէ: Եվ ուրեմն՝ նորից մեր առջեւ ծառանում է նույն հարցը՝ ինչո՞ւ բեմադրել այսօր Նար-Դոս, եթե թատրոնի առջեւ դրված խնդիրներից ոչ մեկը չենք լուծում: Հարցադրումը զուգե այնքան հրատալ չլինել, եթե այս թատրոնի հիմնական հանդիսատեսը դրոցական կանոնները չլինեին, որոնց համար աշխատելը մի Եսաղանայից անծայնում է դասնվածաւարությունը:

Վերադառնալով առաջին դասնվածին՝ բեմում ՀՀ ժողովրդական արժիս Արմեն Սանթրոսյանն է՝ Թորոսը, իր բարեւեստ

դասեր հետ: Ժողովուրդ, դասնվածական, հոգասար աղջիկը՝ Մարթան (**Մարիան Ղազանչյան**), Եսաղանայից հոր միակ հույսն է, Եսաղանայից նուրախությունն ու արելը: Ներքին թեթեւությունը, բեմական ճկունությունը եւ անմկարագրելի անմիջականությունը դերասանուհու հիմնական հատկանիշներն են: Սակայն մինչ հանդիսատեսը զբաղված է «Սափուկ ուլիս զնաց» նուլելի հերոսի մուսն այս իրականության մեջ ընկալելով՝ Մարթան անստեղծիքներն խենթանում է: Ու թեւեւ հայր եւ դուստր դերասանական դուեթը վարդեսորեն է մի հոգեվիճակից մյուսն անցնում, սակայն դիտողի համար մնում է հարցական՝ ի՞նչ դրոցադասնվածներ մոտասեղին ինչ առաջ այնքան առաջիկ եւ սթափ աղջկա սրամադրության մնան փոփոխությունը, ինչպէս ընկալել դասնվածի դասնվածաւարներն մնալին կաղը: Այս հարցերի դասնվածները դասնվածից սալիս է: Նյութի բեմական սարբերակում կրճատված են իրադարձությունները, փոխված է հերոսուհու վարագծային եւ հոգեբանական մկարագիրը, որի արդյունում ներքին գործողությունը չի հասունանում, եւ անհեթեթորեն է վրա հասնում Մարթայի խելագարությունը:

Այս հատկանիշի դերասանական ձեռքբերումներից է նաեւ ՀՀ վասակակոր արժիսուհի **Արեւ Սանթրոսյանի** Օսանը: Հերոս, որ մեծ մոր դրական (թեւեւ սնահավաս, միամիտ), արժանադասիվ կերպարն է ներկայացնում, որը նաեւ հեղինակություն է թաղի կանանց համար: Հոգեբանական ավանդական դրոցի մեթոդներով նա հավաստի կերպար է ստեղծում՝ արժանի խաղընկեր դառնալով Թորոս-Արմեն Սանթրոսյանին: Այս զուլզը սարբերակում է իր դերասանական դրոցով ողջ ներկայացման կսալին՝ հոգեբանական ներքին խաղ, դերի խոր վերադրում, իրադասական Եսաղանայից, որ համահունչ են հենց դասական հեղինակին: Տեսնել է մոտս հոր աղորումները աղջկա հետ սեղի ունեցածի կաղակցութայնը: Եթե հասարակության համար Մարթայի խենթանալու լուրը հերթական հետաքրքիր կարճադրամն է, Թորոս-Սանթրոսյանը դասն առ դաս կռանում, փոքրանում ու ասես ամեն վայրկյան մահանում է հանդիսատեսի աչքի առջեւ: Հերոսի ֆիզիկական մահը նույնչափ համոզիչ է, ներքին սրամաքանական գծով իր վերջնակեթին հասցված իրողություն: Ուժադրության է արժանի

նաեւ **Սամվել Օհանյանի** գրբաց Գրիգորը, որն ասես Նար-Դոսի մկարագրած կերպարի ճգրիտ կրկնօրինակը լինի: Դերասանը գրոտելի եւ սարկաստիկ ընդգծումների միջոցով զարեղի ու միաժամանակ խղճալի է դարձնում իր հերոսին, որն իր միջակարի հարագաս ծնունդն է:

Գրեթե բոլոր հատկանիշներում բարոյախոսի, վեհանձն ու ամենահաս փրկչի կերպարով գործողություններում հայտնվող Յականը (ՀՀ վասակակոր արժիս **Արթուր Կարադեւոսյան**) բեմադրիչին օգնում է համոզուլուծել սեսարանները: Մարթային փրկելու համար Եսաղանայից հավաքված կանանց խրատելիս (փաստորեն այդ թվում եւ մորը՝ Օսանին, եւ կնոջը՝ Վարսյին-Ուլազանա Թարանայան), ինչպէս նաեւ այլ հատկանիշներում, սկանջ են ծակում նրոնր Յականի (եւ ինչո՞ւ նրոնր, եթե դասնված մրգավաճար է) հնչեցրած կանանց վրադրող մի Եսաղանայից արհաւայտություններ: Իհարկե, սողերը

սեփսից են, եւ բնականաբար գրողը հենց նման բարբերն է մնադասում, բայց երբ դա արհասանում է բեմադրիչի կողմից իղեալականացված կերպարը, եւ այդքան համոզված տնոլ, կարող է հակառակ էֆեկտը սեղի ունենալ: Հետեւաբար, զուլցե արժեք հրաժարվել որոտ սողերից (ինչպէս դա արվել է Եսաղանայից ներում), այլապէս խորը հակասություն է առաջանում հերոսի խոսքի եւ գործողությունների միջեւ, ու դարձյալ՝ չնոռանամք ակնկալվող հանդիսատեսի սարիֆի մասին: Նկատենք նաեւ, որ դերից դեր կրկնվող դերասանական միջոցները վարուց արդեն խիստ ճանաչելի ու միօրինակ են դարձել այս արժիսին, թեւեւ առաջին անգամ նրան սեսնող հանդիսատեսն անդայնանորեն կսղափորվի վերջինիս խաղով: Տաղանդակոր դերասանին բեմադրիչները դասնակոր են այլ գույներով բացահայտել, ոչ թե անվերջ Եսաղանայից դերասանի՝ մեկ անգամ զսած ներկադանակը:

Վերը նշված՝ ներքին գործողության չհասունացման վառ օրինակ է նաեւ «Հողորդ» դասնվածի բեմականացումը: Հողորդին (**Վիգեն Թադեւոսյան**) մեմ վաղուց ենք նշանակել թաղի դասնված-սարաղ, Բեք անող, ճամարակող սղերի հետ (**Կոստանից Կոզմանով, Տրոս Մակարյան, Սեյրան Մուլիսյան**): Հասկալիք դիտարժան է գինագործ Ասասուր-Հողորդի եւ թաղի կինոսներից մեկի (**Սամվել Դանիելյան**) սեսարանը (այս կերպարի ոչ հագուստն է կինոսոյի, ոչ Թիֆլիսից հիօտասկալություն կա, այնինչ ծրագրում գրված է «Վաճառական կինո»): Մեր դիտարկմամբ կերպարն այս ներկայացման մեջ դասնվածաբար հայտնվել է որեւէ Եսաղանայից բեմադրությունից: Սամվել Դանիելյանը՝ դիմամիկ, խաղացկուն, ճարտիկ, խոսքի եւ մտքի ճկունությամբ ու թեթեւությամբ, Եսաղանայից խելկասակ է հիօտեցնում, եւ որքան ափսոս, որ վասնվում է դերասանի սաղանդը՝ Եսաղանայից խաղացանկում իրացված չլինելու առումով:

Վիգեն Թադեւոսյանն ամենայն մանրամասներով է ուսումնասիրել իր կերպարի ներքին հոգեբանական Եսաղանայիցները, զսել դրանց արհալին մկարագիրը (այս դերասանը վաղուց մեր ուժադրության կենսոնում է ներքին վիճակի արհալին նշանը դիողուլ զսնելու իր ունակությամբ):

Ինչդեռ դասանիներին վանել դասականներին

⇒ **Գ** Արսաֆուս ափսոսալից ասելով՝ «Մեր երգերը ու թանկարժեքները մեզ համարում են ինչպես մեզ», բարդությամբ, թաղում ինքնահաստատվելու սեփական այրվող, սակայն բոլորի կողմից հողորդ անվանվող եւ անվերջ ծաղկող Ասասուրը կյանքում իր միակ հեծարանը գինու գավաթի մեջ է գտել: Տարբեր սեսարաններում թաղային կոնիվերի գլուխ կանգնած զինագործ Ասասուրը (իսկ ինչից հասկանանք, որ զինագործ է), դարձվում է, նաեւ ընթացիկ ունի՝ փոփոխ երգ (Ալեքս Գալոբյան): փոփոխ դերակատարի բնականությունն ու անմիջականությունը զովեստի են արժանի, գեղեցիկ կին (Սիրանուց Լազյան), որի վրացարարուհու զբաղմունքի հետ անհաս է ամուսինը (վերջապես մեկին բեմում ծանոթանալ ենք կոնկրետ գործով բեմով): արդյո՞ք հայ կինն այսօր դարձել է, որքան ներկայացված է բեմադրության մեջ:

Վերջապես սանը հայնված Ասասուրը սկսում է կռիվ հրահրել՝ կնոջն անհավասարության մեջ անտեղի մեղադրելով: Անդառաջում ու վեհ կեցվածով կինը փորձում է վեճի չբռնվել: Անմիջապես հարց է ծագում՝ ի՞նչ կառ ունեն այս երկուսը միմյանց հետ, այնինչ դասվածի մասին մի սանի կյանք լինում: Դիմապայաց կանգնած դեմի համոզմանս՝ անարգանքը կույ սվող կինը ցավից զոհանում է սրտում: Ուստի ցավ են դերասանուհի Սիրանուց Լազյանի՝ դրամատիկական ամուսնային այս դերասանուհու արդյունքները, նաեւ ձեռքերը՝ որդես դրանց արտահայտություն, սակայն բեմադրիչը դարձյալ հոգեբանական հեծարաններ չի ասվա վերջինիս: Դերասանուհին ժամանակ չի ունեցել՝ ներհուս հասունացնելու համար նման հոգեվիճակը: Նկատելով, որ բեմադրիչը միզանցեցնում էր կառուցելիս մեծապես դիմապայաց է կանգնեցնում գլխավոր հերոսներին, ինչը իրեն սղառած ու դարձնում է միջոց է:

Այս եւ գրեթե բոլոր հասվածներում կնոջ բռնության թեման, որ բեմադրիչի համար, երեւում է, առաջնային է, միակը չէ: «Հեռուցող փողոցը հանկարծ փառացավ» նախադասությունը դառնում է դասվածի հանգուցալուծում-ուղեբեր՝ անսարքեր հասարակություն, որ ամեն օր փոփոխ երեխայի աչքի առջեւ ծավալվող բռնության սեսարանները դիտում է իբրեւ թանաք: Եվ միայն ողբերգության ակամաստ դառնալով է, որ վերջապես սթափվում է: Միթե սա ավելի այժմեական շեշտադրում չէր լինի, բեմադրիչը գործողություններին ոչինչ չսվող մասսայական սեսարանների փոխարեն կարող էր հայեցակարգային լուծումներով զանգվածային սեսարաններ բերել՝ հռչակաբար, թանաք անող հասարակություն, աղա ողբերգությունից հետո միայն՝ կարկա-

նած, վախեցած հասարակություն: Այս ներկայացման մեջ հանրությունն առհասարակ օժտված չէ որոշակի բնագծերով, ինչը կյանք բեմադրիչի հաղթաթուղթը:

Երրորդ՝ «Սաֆուլն ույս գնաց» դասվածը սարալուծված է ամբողջ ներկայացման մեջ: Գլխավոր հերոսը ներկայացման բոլոր սեսարաններում է: Դերակատարը (Վահան Սիրաբյան) կերպարի հիվանդությունը ֆիզիոլոգիական կոնկրետությամբ չօժտելով՝ անվերջ ցավի սիմվոլն է դառնում, ինչը բավական բարդ դերասանական խնդիր է: Ռեժիսորը այս հասվածում կարեւոր էր չղայի՝ սնահավաս կանանց զոհ դառնալու հանգամանքը: Սակայն դասվածի մեջ օրերի հետ խոսող մի շարք սեսարաններ կան, որոնք կարելի էր առաջ բերել (բժշկությունը՝ միայն հարուսների համար, կոդեկների դիմաց տունը գրավեցնող մեծահարուսներ, Երեւանի քաղաքում եւ այլն): Բազմաժանր դասվածի ասելիքը խիստ նեղացված է:

Ներկայացման շատ միզանցեցնումներ կենտրոնից դեմի աջ՝ դեմի մեծադական սակառն են ձգվում (հավանաբար աղբյուր է ենթադրվում): Այս սակառն շուրջ են հավաքվում կանայք, անցող դարձողը այդ ջրում վրացվում է, կամ անթոք ջուր է սանում: Բեմի այս կեսը հերոսներին ու դասվածներին կարող հանգուցն է, սակայն բեմադրիչն անհարկի Երեւանում է ջրի շուրջ հայնվելու հաճախ ոչինչ չասող դրվագները, այնինչ կարելի էր ջրի խորհուրդն օգտագործել ըստ էության՝ գալով ժողովրդական հավաստիքների նշանաբանությունից:

Ամփոփիչ՝ «Թե ի՞նչ եղավ հետո, երբ Երեւանում էր կոնկրետ դերակատարը» հասվածի հերոսուհուն՝ Անանին (Դիանա Խերանյան) եւ սեսունը նման ջրի սակառն շուրջ հավաքված կանանց մեջ: Անանի կյանքը սեսարան զիջ սկստուրի՝ Հոռոմսիմի (Անահիտ Դուկասյան) միայն զանգվածային սեսարաններում ենք հանդիպում: Իսկ ինչդեռ դեմ է հանդիսատեսը հասկանա, որ հենց նա է Անանի սկստուրը. այնինչ բուն կոնֆլիկտը բխում է հենց հակահերոսի հետ Անանի բախումներից: Ինչդեռ նաեւ դասվածի մեջ մի կողմից հրահրված 3-րդի (Անդրանիկ Գալոբյան) հուժկու զարկից է մահանում Անանը, այնինչ ներկայացման դրվագում Անանին միայն հետ գնալու միջոց է ամուսնու հուժկու տեսնում: Նար-Դոսի դասվածի ֆինալային՝ «Մի մուշի սվի, էլի, ուրիշ բան խո չեն արել» տողը հայ գրականության մեջ թեմալոր խոսք դարձաներից է: Պատահաբար սարսափահար 3-րդը չի հասկանում իր մեղքը, սակայն տեղի է ունեցել ողբերգություն, որի համար նա փորձում է արդարանալ: Ամենը մեղավորի համախառնից է կարեւոր-

վում: Սակայն, ըստ այս մեկնաբանության, մովելի կարեւորագույն տողերը միջավայրից դուրս են բերված եւ փոփոխված են՝ թուլացնելով, իմաստագրելով ստեղծագործությունը:

Պատանի հանդիսատեսի թատրոնն այս օրջանում գեղարվեստական ղեկավար չունի, սա մի անընդունելի եւ անկարելի իրավիճակ է թատերական իրականության մեջ: Պատանիների մեջ բնավ չխոսանալով՝ միայն նկատելով, որ այս դերակատարները ներկայացման անհաճելի բացթողումների դասախանասվությունն ընկնում է գեղարվեստական խորհրդի վրա, որն, ըստ երեւոյթին, չի կատարել իր գործառնությունը: Ներկայացման վերջին օրերում կանայք հանդիպում են չէն թատրոնն ունենալ գրական մասի վարիչ, մասնագիտություն, որ թեթեւ ձեռքով դուրս է մղվել թատրոններից եւ որի հետեւում ենք ակնհայտ են մեր դիտած բոլոր ներկայացումներում:

Ներկայացումն այդպես էլ չի խոսում մեր օրերի հետ, չի դնում օրվա սուր հարցադրումներ: Իսկ ավարտին դարձյալ հայնաբերում ենք, որ ոչ միայն չզսանք ամենասկզբից մեզ հուզող հարցի դասախան, այլեւ դրան գումարվել է եւս մեկ շագնաթ՝ ներկայացումն այնպիսի խորիմ նոսա ունի արտաքին բարբերի մասին խոսելիս, որ սկսում եւ լքորեն կասկածել դրա խնդիրների ու նոսաակների վերաբերյալ: Բեմադրիչ Արթուր Սարիբեկյանն արձակից բխող ասելիքի ներքին շեշտերը խոսեցնելու, բացահայտելու հմտություն չունի, կերպարները հաճախ ներքին զարգացում չեն արդում, բեկում չի լինում նրանց վարքագծում՝ անգամ ողբերգական ելքերից հետո: Արդյունքում սեսունը ենք բռնության ենթարկված մի շարք կանանց դասնություններ, որ ասելիքի միայն մակերեսն են:

Պատանի հանդիսատեսի թատրոնը դրոշակապի առաջին հանդիման վայրն է թատրոն արվեստի հետ, եւ եթե հանդիմանը վերջինիս հիասթափեցրեց, աղա մենք կկորցնենք վաղվա հանդիսատեսին: Այս ներկայացումը վստահ ունի ոչ միայն թատրոնից, այլեւ հայ դասականներից հիասթափեցնելու դասանում, ֆանի որ նրան ասելիք չունի: Նար-Դոսը զսնում էր, որ գրականությունը բարոյական բարձր արժեքներ միջի դնի հասարակության առջեւ, այն կոչված է դրական ազդելու «մարդկանց մեջ ու սրի վրա»: Բայց այս ներգործում ուժն ունենալու համար թե՛ երկը, թե՛ դրա բեմական մեկնությունը ամենից առաջ դեմ է արտացոլել ժամանակը եւ մարդկանց հոգեբանությունը: Նար-Դոսը թե՛ն ազգային արժեք է, սակայն նրա բերած սյուժեների ժամանակը, բարեբախտաբար, մեր իրականությունում արդեն անցած է:

Հայուհին Ֆրանսիական «Ձայն»-ում

Մարտի 13-ի երեկոյան «Ձայնը» հեռուստանախագծի ֆրանսիական հերթական թողարկմանը մասնակցել է հայագի երիտասարդ երգչուհի **Անահիտ Բ-ն** Լիոնից: Նա կատարել է հայկական ավանդական «Հովիվը սարում ճիւղեց» երգը **Վեցսան Բաղյանի** մեծանամբ՝ հայերեն եւ ֆրանսերեն, դուդուկի եւ դափի նվագակցությամբ: Իր կատարմամբ հնայելով «Ձայնի» չորս դասավորներին՝ Անահիտը հուզմունքով լցվել է, որ

չորս բազմաթոռներն էլ օրջվել են դեմի իրեն: «Մենք օրջվեցինք, իսկ դուք օրջեցինք մեր սրտերը»,- հուզված ասել է դասավորներից մեկը՝ **Մարկ Լավուանը**:

25-ամյա Անահիտ Բ-ն (Բոյաջյան, լատինասառ գրվում է Anaid B.) ծնվել է Վենիսիայում, երաժիշտների ընտանիքում: «Մայրս ասում է, որ ես երգել եմ՝ նախաժամ խոսելը»,- ասում է երգչուհին: Նրա հայրը հիմնել է հայկական ավանդական երաժշտության մի ֆանի խումբ, այդ թվում՝ «Սոփակը»: Աղջկը շատ շուտ է բեմ բարձրացել, նախ դառել է, աղա՛ երգել: Արդեն թողարկել է իր իսկ գրած երգերի կատարումներն ընդգրկող երկու ալբոմ, առաջինը՝ «Իմ կյանքի գույները», 2014-ին: Երեք տարի է, ինչ Անահիտը հեծելում է վոկալի դասերի Երեւանի կոնսերվատորիայում: Նրա ձայնը շատ անվանում են մեցցո-սոփրանոյի եւ կոնտրա-սոյի միջոց:

«Ձայնին» իր մասնակցության վերաբերյալ երիտասարդ երգչուհին ասել է. «Երաժշտությունը սահմաններ չունի: Հենց այդ կամուրջն է կառուցում իմ հայրենի շայասանը Ֆրանսիային, որն էլ ես ցանկանում էի փոխանցել»:

Անահիտ Բ.-ի կատարումը հասանելի է համացանցում՝ <https://www.youtube.com/watch?v=DIHHZT5W3SU> **Ա. Բ.**

Արգենտինահայ գրողի գիրքը հայկական ինքնության մասին

Հայագի արգենտինյան գրող **Դիեգո Թաթյանն** իր վերջին՝ «Երեխաների երկիրը» գրքում ուսումնասիրում է ընտանեկան ժառանգությունը: Թուրք հայեցողությունից վերադարձած Գրիգոր Թաթյանի օրագիրը, որը նա սկսել է գրել Բուենոս Այրեսի նավահանգիստ հասնելուց հիմա շարի առաջ, 1927-ի նոյեմբերին: Թաթյանի համար մարտահրավեր է եղել ընտանեկան արխիվի այդ անընթեռնելի մասունքին ծանոթանալը, ֆանի որ նա չի սիրադեմում հայերենին:

Գրող **Անա Արզումանյանի** նախաբանով գրքում ներառված են ընտանեկան լուսանկարներ, որոնց մեջ եւ՝ դառնի արդուկն ու մկրտը: Գրիգորը դեմակի արհեստ է ձեռք բերել Անթիլիասի ուրբանոցում, իսկ մինչ այդ եղել է հովիվ: Նա հազիվ է փրկվել սովամահությունից եղբայրների եւ մոր հետ, Սիրիայի Հոմս ֆաղաֆում զսնվող հայ փախսականների ճամբարում: Արագադրելով Արգենտինա՝ նա հաստատվել է Կորդոբա ֆաղաֆում, ընտանիք կազմել: Մինչեւ կյանքի վերջը եղել է համայնա-

վար: Թաթյանը նաեւ գրքում օգտագործել է մեծ մոր՝ Ազնիվ Օհաննեսյանի հուշերը, որն ամուսնացել է 14 տարեկանում:

Գրող, խոհագիր, փիլիսոփայության դոկտոր եւ ուսուցիչ Դիեգո Թաթյանը հեղինակ է նաեւ «Պատմություն առանց թռչունների» (1998), «Վայրենու զուգությունը. կրթն ու ֆաղափականությունը Սոփոնոգայի երկերում» (2001), «Դռների ետեւը» (2003), «Սոփոնոգան եւ աշխարհի սերը» (2004), «Վերջին ֆուրջը» (2007) «Մեռելների փխրուն իհրողությունը» (2010), «Ար-

դարների դավադրությունը: Բորխեսը եւ շղամարդկանց ֆաղաֆը» (2010), «Անդառաջ» (2013) «Արաժներ եւ իրեր» (2014), «Այլախոս Սոփոնոգան» (2019) գրքերի: Երկու անգամ ըն-

⇒ 1 Ռուս դասնաբանը, խուսափելով ցեղասպանություն բառից, հոդվածում հիմնավորում է «հայկական լուրջներ» մասին թուրք-ադրբեջանական շեղանկերը, թե 1915-ին ցեղասպանություն չի եղել, այլ հայերը ցարական բանակի օժանդակությամբ անխնայ կոտորել են խաղաղ թուրք բնակիչներին:

Այլ կերպ՝ ռուս դասնաբանը թուրք-ադրբեջանական շեղանկերը հիմնավորելիս ջուր է լցնում Հայոց ցեղասպանության թուրքական ժխտողականության ջրաղացին: Եվ դա նորություն չէ: Մինչ այդ՝ փեթկարի սկզբներին, այդ ջուրը լցրել էր Բաբկին ռուս ուղղափառ եկեղեցու արհեստակորուստ Վլադիկա Ալեքսանդրը, իսկ 2016-ի հունվարին՝ համայն Ռուսաստանի դասնաբան Կիրիլը: Ասվածադաս այս հոգեւորականներից առաջինը Ցեղասպանության փաստը հերքելուց զատ, լիքավար գրգռել էր, թե հայ զինվորները Բաբկին հարյուրավոր ադրբեջանցի են սպանել. իսկ երկրորդը, առանց անաչելու, հայտարարել՝ «Թուրքիայում փրկվածներին չեն ոչնչացրել»:

Այսինքն ռուս դասնաբան Կուզնեցովի հերքումները կամ Ցեղասպանության դասնական փաստերը նենգափոխելու նկրտումները նորություն չեն: Հետեւաբար մտադրող ռուսների ընկալումն է որդեկ հայերի դաժնակից, իսկ Ռուսաստանի իբրեւ հայ ժողովուրդի փրկարար եւ մշակական բարեկամ: Թուրք հեղինակները, ելնելով Աթաթուրք-Լենինի սիրաբանությունից, վերջինը մինչ այդ սիրաբանել էր նաեւ հայ ազգի դահիճների՝ Թալեաթի, Էնվերի եւ Ջեմալի հետ, ղեկ էր փառաբանում լինելով հայերի հանդեմ ռուսական բարեկամության բուն էությունը: Պարզապես նրանց ձեռնարկ է թուրքական ժխտողականությունը հիմնավորել հայերի «բարեկամ» ռուս գիտնականների միջոցով, ինչը նրանց կարծիքով մեծացնում էր Հայոց ցեղասպանության հարցում միջազգային հանրությանն առաջադրված:

«Ահաբեկչությունը հայ ազգայնականության ...»

Ելու հավանականությունը: Թերեւս դա է դասնաբանը, որ ռուս դասնաբան Օլեգ Կուզնեցովի «Ահաբեկչությունը հայ ազգայնականության գաղափարախոսությունն է եւ գործունեության համակարգված մեթոդը» վերնագրով հոդվածը նոյեմբերի 17-ին հրատարակել էր դասնաբան «Անադոլու» գործակալությունը, որդեկ սարածելու մղումով դրան արձագանքի թուրքական մամուլը:

Ահա թե ինչպես է վերահարել ռուս դասնաբան Կուզնեցովի գրածները «Անադոլու» գործակալության թղթակցուհին՝ **Դիլար Բայրամը**: «Կուզնեցովի վկայությամբ հայկական ջոկատները, որ ռուսական կայսերական բանակի մաս էին կազմում, աստիճանաբար 1914-ին, երբ Օսմանյան կայսրությունը հարձակվեց Ռուսաստանի վրա եւ բացվեց կոկասյան ռազմաճակատը, ադա ավելացնում. «Օսմանյան թուրքերի դեմ դաստիարակվելու համար 250 հայ էր եկել ԱՄՆ-ից: Այս մարդիկ լայն դաժան վարվեցին ռուսական բանակի կողմից Օսմանյան կայսրության սահմաններից դուրս գրաված հողերի խաղաղասեր թուրք բնակիչների նկատմամբ: Կոկասյան ռազմաճակատի զինվոր Շաքիր ռազմական ասյանի 1916 թվին կազմած զեկուցագիրը իմ աչքերով եմ տեսել: Հայ աշխարհագրա-իմաստի դեմ, նրանց կողմից կասարված սպանություններ, բռնաբարություններ, կողոպուտի համար դասական գործ էր հարուցված, որ դաստիարակված ժամանակ մահապատժ է ենթարկում միայն»:

Պատմաբանն ուսուցիչություն է հրավիրում այն հանգամանքի վրա, որ Արեւմուտքն առաջին անգամ հայկական կազմակերպությունների մասին արտահայտվեց 1878-ին Բեռլինի կոնֆերանսում, մինչ այդ, - ասում է նա, - Եվրոպան Օսմանյան կայսրության դեմ խաղաղել էր բալկանյան ժողովուրդների եւ Էգեյան կղզիների

հաղթաթղթերը, «Հայկական հարց» կոչվող խնդրի խաղաղուհունը գազաթնակեցին հասավ Առաջին համաշխարհային ռազմաճակատի սկզբնավորումով:

Ադա նա անդրադարձնում է դարաբանության առաջին դաստիարակին, նույն էր դա ընթացքում «հարսացած» հայերի մասին, որդեկ ընդգծի. «1995-ին Պետրոսյանը հայերի 1915 թվին առնչվող լուրերի ճանաչումը իրականացավ հարսացած այդ հայերի ազդեցությամբ: Հիմա արդեն դաստիարակ էր ասել, որ այդ ճանաչումն ամենեւին դասնաբանական չի եղել ռուսական ֆաղափարական վերնախավի հակաթուրքական դիրքորոշումով, բացի այդ՝ ծանր էր նաեւ երկրի ֆինանսական վիճակը»:

Կուզնեցովը ոչ կարեւոր համարելով ճանաչման որոշումը՝ ընդգծում է ներկայումս ռուս-թուրքական հարաբերություններում այդ որոշման վրա կերտման ազդեցությունը, ադա շարունակում. «Անկարան ֆազ գիտակցելով Պետրոսյանի ընդունած որոշման ավելորդությունը, ինչպես նաեւ իմանալով համանման փաստաթղթերը չեղյալ հայտարարելու ընթացակարգի բացակայությունը Ռուսաստանում, փաստաթուղթն ամենեւին խնդիր չի դարձնում, որ դաստիարակ չեղյալ հայ-

տարարել: Հետեւաբար, հայերից բացի բոլորը նախընտրում են անտեսել ռուս դասնաբանների սխալմունքի արդյունքը հանդիսացող այդ փաստաթուղթը»:

Ինչ վերաբերում է «ահաբեկչությանը», դա առնչությամբ Կուզնեցովը գրում է. «Հայերի ահաբեկչական գործունեությունը երբեք չի սահմանափակվել թուրք եւ ադրբեջանցի դիվանագետներին թիրախավորելով: Որդեկ հասարակական եւ ֆեոդալական երեւոյթ հայկական ահաբեկչությունը խորն է եւ բազմակողմանի: Ես անձամբ հայկական ահաբեկչության հարցը չեմ դիտարկում որդեկ առանձին, մասնակի, հասարակության համար լուրջ վտանգ չենեկայացնող խնդիր, ինչպես Արեւմտյան Եվրոպայի իրավաբանները, որոնք դեռեւս մնում են 1920-ական թթ.ի դիրքում: Ահաբեկչությունը հայ ազգայնականության գաղափարախոսությունն է, գործունեության մեթոդը: Հայերը դասնաբան ողջ ընթացքում ձգտել են օտարների միջավայրում ադրել, փող վասակել եւ արյունահեղություն սարբել: Այսպիսի ձգտում ունենալու դեմքում նմանակին հասնելու միակ ձեւը ահաբեկչության դիմելն էր եւ դիմեցին: Կասարած աշխատանքների կամ գրած հոդվածների համար նրանք ստանալիքներով ահաբեկում էին նաեւ ինձ, սակայն դարաբանական վերջին դաստիարակում կրած դասնաբանից հետո դարաբանները են ստանալիքները»:

Ռուս «գիտնականի» գլուխգործոցը մեկնաբանության կարիք չի զգում, նույնիսկ ավելորդ է ասել, որ նա տառադրում է հայաստանից անասնական բնագրով, որովհետեւ այդ տառադրումը եզակի երեւոյթ չէ Ռուսաստանում: Պարզապես ասեմք, որ փաստաթուղթ ասելիս Կուզնեցովը նկատի ունի Պետրոսյանի Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչելու որոշումը, այդպես է ասում, որ հանկարծ չօգտագործի ցեղասպանություն բառը, կնճարակի անաչկոս է սահակը:

Կարո Փայլանն այցելել է Անկարայի հայկական գերեզմանոց, որտեղ ապօրինի շինարարություն է

Թուրքիայի Եւրոպայի խորհրդարանի ղեկավար Անկարայի բաժնի սնորհ **Թեզզան Զարաֆու Ջանդանը** եւ ընդդիմադիր ֆրոնտես «Ժողովուրդների դեմոկրատական կուսակցության» (ԺԴԿ-ՀԴԲ) հայ դասնաբան Կարո Փայլանը մամուլի ասուլիս են կազմակերպել Անկարայի Ռուս շրջանի այն հրատարակում, որտեղ զանազան հայկական գերեզմանոցում ապօրինի շինարարությունը շարունակվում է:

Ջանդանն ու Փայլանը փորձել են տեղում զննություն իրականացնել, բայց ուսիկանները արգելել են նրանց մուտք գործել գերեզմանոցի սարածք, փոխանցում է ermenihaber-ը:

Ապօրինի շինարարության մասին օրեր առաջ առաջինը ահազանգած Եւրոպայի ղեկավարների ղեկավար Անկարայի բաժնի սնորհները եւս մեկ անգամ հիշեցրել է, որ համաձայն բոլոր դասնաբանական աղբյուրների՝ շինարարական սարածքում նախկինում հայկական գերեզմանոց եւ մասուր է եղել:

Նա մտադրություն է հայտնել այն առթիվ, որ երկրի իշխանությունները արտոնում են գերեզմանոցի սարածքում մասնաշինարարությունը՝ բեռնի ցեղի սակ թաղելով մարդկային ոսկորները: Ջանդանը իր ափսոսանքն է հայտնել, որ մարդիկ,

ՏԻՄ մարմիններն ու երկրի իշխանությունները այդքան անխիղճ են եւ կարող են մաս կերտել անարգել նախնիների հիշատակը: «Մի՞թե կարծում եմ, որ գերեզմանոցի վրա կառուցված խանութներում մարդիկ հանգիստ խղճով կարող են առեսուր անել: Գերեզմանի վրա կառուցված խանութը չի կարող բարոության աղբյուր լինել», - ընդգծել է նա:

Իսկ Թուրքիայի խորհրդարանի հայ դասնաբան Կարո Փայլանը հիշեցրել է, որ նվազ թվով Անկարայի դասնաբանականության շրջաններից է: Այնտեղ երկարատեւ ժամանակ կողմ-կողմի ադրել ու արարել են հայերը, ֆրոնտեր ու թուրքերը:

«Մեր թիկունքում զանազան թաղամասը նախկինում հայկական գերեզմանոց է եղել: Այստեղ ադրող հայերը ափսոսանքով այս սարածքներից: Նրանց կրոնի նկատմամբ հարգանք չցուցաբերվեց: Նույնիսկ նրանց հանգուցյալների նկատմամբ հարգանք չի ցուցաբերվում: Հանգուցյալի հանդեպ հարգանք չունեցողը ողջերի նկատմամբ էլ երբեք հարգանք չի կարող ունենալ: Այստեղ մահացած հայերին աղբյուրներով հողարկավորել են, նրանց գերեզմաններին գերեզմանաբար են կառուցել: Այդ գերեզմանաբարները կոտորել են, հիմա էլ գերեզմանները ծածկում են բեռնով: Ո՞նք խիղճը կարող է սա հանդուրժել: Մի՞թե այս երկրում մեծամասնություն կազմող մուսուլմանների խիղճը կարող է հանդուրժել սա», - ասել է Փայլանը:

Նա նշել է, որ որդեկ դասնաբան, ելել էր ապօրինի շինարարության սարածքում դիտարկելու կասարելու, բայց անվասնության աշխատակիցները խոչընդոտել են նա մուտքը սարածք: Պատմաբանը եւս մեկ անգամ կոչ է արել դարարեցնել հայկական գերեզմանոցի վրա ապօրինի կառույցների շինարարությունը:

Գեորգ ԳՅՈՒՆՈՒՄՅԱՆ

Թղթի խնդիրը եւ հղի կանայք

-Հղիության ութերորդ ամսում եմ, բայց չունեմ ֆիզիկական զնալու փաստաթուղթ:

ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի համաձայն, աշխատող կանանց տրամադրվում է հղիության եւ ծննդաբերության արձակուրդ: Սակայն մինչեւ այդ ղեկ է ունենալ մի ֆանի փաստաթուղթ, մասնավորապես հղիությունը վարող բուժախոսության կողմից տրամադրված ժամանակավոր անաշխատանքային թերթիկ, որը ղեկ է ներկայացնել աշխատավայր՝ ֆիզիկական զնալու գումարի չափը հաշվարկելու համար:

«Գործադիր իշխանությունը կառավարության որոշմամբ սահմանել է չափորոշիչները, բայց մոռացել է նշել, թե ինչ ղեկ է անել սյալ թղթերի բացակայության դեմքում», - ասաց փաստաբան **Հայկ Ներսիսյանը**:

Չուցակիցներին մի մասը հղիության ութերորդ ամսում եմ, բայց անեն օր գնում են աշխատանքի, ֆանի որ բուժախոսականները անաշխատանքային թերթիկ չեն տալիս, դասնաբանները, որ դրանց ֆանակը ստանալի է, իսկ առողջապահության նախարարությունը նոր խմբաբանակ չի ուղարկել:

«Ինձ մնան լայն հղիներ կան, որոնք մոտ երկու ամիս ստանում են ու բուժեցին չկա, կարճ ասած՝ անորոշ վիճակում եմ», - մեզ հետ զրույցում ասաց **Անահիթը**:

Չուցակիցներիցս **Լիանան** դիմել է Առողջապահության նախարարություն, որտեղից դասախան է ստացել, որ այդ հարցով զբաղվում է Սոցիալական առողջապահության նախարարությունը, իսկ այստեղ էլ դասախանը կարճ է եղել, հսակ՝ տեղեկություն չունեմ:

Կանայք նույն են, որ իրենց մնան մի ցարք հղիներ ստանում են այդ թղթին, որից ոչ ոք տեղեկություն չունի, իսկ այս անմի վառ աղաջույց են Ֆեյսբուքյան խմբերում տեղ գտած գրառումները:

«Ինձ մնան լայն կանայք ստանում են այդ գումարին, որ կարողանան երե-

խայի համար մահճակալ գնել եւ այլ ծախսեր հոգալ: Իսկ մեզ ասում են՝ ղեկ է ստանալ, հնարավոր է նույնիսկ մեկ ամիս ստանալ», - մեզ Լիանան:

«Գործառնում ասում է՝ կախված է թղթից, թե ֆիզիկական զնալու թերթիկը տրամում նույն վայրկյանին կարող եմ դուրս գալ ֆիզիկական զնալու, իսկ առանց փաստաթղթի իրավունք չունեմ արձակուրդային վճարել», - դասնաբան **Ելենան**, ադա ավելացրեց, որ աշխատանքի է գնում, ֆանի որ չունեմ սեփական բնակարան եւ ադրում եմ վարձով տանը, իսկ ամուսնու աշխատավարձը չի բավարարում հոգսերը հոգալու համար:

«Հանրապետությունում անաշխատանքային թերթիկների բացակայությունը արդեն մի ֆանի ամսվա դասնություն ունի ու դասնաբան այն է, որ դեռ չի հայտարարվել բլանկների տրամում մրցույթ, հետեւաբար չի էլ սկսվել գնման եւ մասնակարարման գործընթաց, մինչդեռ մնան մրցույթները ղեկ է սկսվելին տրամում եւ փաստաբան Հայկ Ներսիսյանը:

Պատմաբանից հետո, երբ երկիրը ունեցավ 5000-ից ավել գող, առնվազն ղեկ է խախտուկներ եւ խստագույնս դասնականներ երեխա ունենալ դասնական կանանց սահմանադրական կարգով մասնաշինարարական սոցիալական առողջապահության տրամում:

ՀԱՍՏԻՎ ՄԵԾԻՔԱՅԵԱՆ
ՀԳՄՏ կուլտուրայի ֆակուլտետ
Լուսագրության բաժին, 3-րդ կուրս

ՍՈՒՐԵՆ ԱՄՐԱՑՅԱԼ

Պրոֆեսոր

Աստղծված ֆաղափական խառնաձևերը, որն այսօր ի՞նչու է Գայասանում, թեևակոխել է «իմաստության դարաշրջան»:

Այդ ֆառսում խեղդվում-կորչում է ամեն մի իրատեսական խոսք: Խելացի երեւալու համասարած ցանկության մեջ խեղաթյուրվում ու միախառնվում են բոլոր գույները:

Երկիրը վերածվել է խաղափախության, որի վրա առկա են բազմազան խաղափառներ եւ հնարավոր չէ հասկանալ ով ում դեմ է հանում ինչ է խաղում: Բանը հասել է այնտեղ, որ նույնիսկ Իլիան Ալիեւն է իրեն միջազգային «խաղացող» կարծում եւ մեր մասին ֆծիծաղով ու հոխորհանով է արտահայտվում:

Մեր արտաքին ֆաղափական մտքի հիմքը կրկին հակաթուրքականությունն է, իսկ մեր ֆաղափականի՝ ի՞նչու-՞թյան հասնելը եւ այն դառնալը: Թե երբ այս ամենը վերջ կգանի եւ կսկսվի մեր դաստիարակող իրոֆ իմաստության դարաշրջանը, դժվարանում են ասել: Սակայն հստակ է՝ այս օրերի իրողությունները վկայում են, որ մենք զենվում ենք մի կարեւոր կենսահանգրվանում, որից հետո անողորմ կյանքը փոխվելու է: Կրկին մեզ համար առարկայական է դարձել այն դարձաբանությունը, որ թուրքերը հասկանում են միայն ուժի լեզուն, եւ դա գիտի ամբողջ աշխարհը: Գաղտնիք չէ նաեւ, որ դասական ինտերգայով մրանց ղեկ է մեր հողերը, փողերը եւ աղջիկները: Նրանք հասկացան, որ զենվում ու փողով (դավաճանով) կարող են հայերին հաղթել ու ստիպել, որ հայը փախչի խուճաղահար: Մրանք կրկին հայի արյան հոս են առել եւ չեն հանգստանալու, աշխարհի որ մասում հայ բռնեցին՝ արյունը խմելու են: Մենք ղեկ է խելի գամ, ֆանի դեռ Եանս կա, թե չէ կրկին թե՛ երկրի ներսում, թե՛ դրսում հայսնվելու ենք թուրքի երախում, ինչպես դա եղավ մեկ դար առաջ: Իսկ այս իրավիճակը մեկ օրում չառաջացավ:

Դեռ 2018-ի ապրիլից առաջ էր այս աղետը հասունանում: Ընդհանրապես դժվարին եւ դաժան ծնող է եղել մեզ համար մեր դաստիարակողը, ֆանի որ դարեւ Եարունակ մեզ դրել է բարբարոս ժողովուրդների ոսների սակ: Իսկ սովորաբար ամեն բան եթե ոսնասակ է ընկնում եւ չի մեռնում, այլանդակվում է, դառնանում ու փչանում: Այդպես դառնանում ու դաժանանում է նաեւ մարդը, նրա հոգին, միտքը, ու ներքին դառնությունն սկսում է աստիճանաբար դուրս գալ, հայսնվել եւ աչքերում, եւ դեմքին, եւ խոսքերում, եւ գործերում, ամեն տեղ, ամեն աստիճանում, ու ամբողջ կյանքը դարձնում է դառն ու դաժան: Բայց այս տեսակ կյանքն էլ է ունենում մեզանց, հառաջադիմություն, մանուկ, գրականություն, դրոյրոց եւ նույնիսկ՝ բարեգործություն: Սակայն այդ բոլորը մերից ձձվի կերած ղոտուղի մամն են, եւ եթե մենք ունենք ազգային իմաստություն, ուզու

արիություն եւ առողջ բնագրներ, անկարելի է աչքերս փակենք եւ չզգանք, որ մեր հոգին Եաս է դառնացած, մեր ներքին մարդը Եաս է փչացած, եւ դրա դեմ կռվելու ու առողջանալու առաջին դրամանը մեկն է՝ անկեղծ խոստովանել ու ճանաչել մեր դժբախտությունը: Իսկ այդ փրկարար գիտակցությանը կից են են իմնականաբար լազործության բարձր ցանկությունն ու ազնիվ գործը:

Բառացի չեն հիշում, բայց մոտավորապես թունամյանական հանձարեղ այս բանաձեւումները, որոնք մա արել է դեռեւ 1910 թվականին, երբ մեզանից ոչ մեկը ծնված չէր, բայց նույնամուն հիմնախնդիր-

րուումները, որոնք ինչպես մակիկնում այնպես էլ այժմ դրսեւորվում են բոլոր ոլորտներում: Ցավալի իրողություն է նաեւ այն, որ դաստիարակող հետադիմ Եաս դարձավ մեզ մեզինքն, թե ո՞վ է մեղավոր մեր ձախողումների ու դաստիարակող սանուկ սալու հարցերում: Սառը, հազվեցնական ու մասնագիտական վերլուծությունների փոխարեն, ցավոք, ամենուրեք մեր դասական ֆաղափական մտքի վրա Եարունակում է ի՞նչու զգացմունքայինությունը: Կարեւորվում է հասկալապես հայրենասեր լինելու համարժեք հակաթուրքական կեցվածքը, որը թեւեւ սրամաքանական է այս օրերի համար, բայց ոչ հեռանկարա-

կանը՝ սակայն հեռագա դաիվածով իրականում հաստատվարչալեի որոումը եւ այդպես՝ բոլոր մնացած բոլոր դեղերում: Գարց է առաջանում՝ արդի դիտք մարտավարություն է սեփական ժողովրդի հեռ դիվանագիտություն խաղալը:

Նկատենք, որ ամբողջական, խորհային դասառաիեեեանֆային կաղերի ոչ լիարժեք բացահայտումներով առաջ ֆաւոլող ընդդիմադիրների արտաքին եւ ներքին ֆաղափական հայեցակետերը եւս գրեթե ոչ մեկ չեն արբերվում ի՞նչու ուժի հայացքներից: Հստակ է մեկ բան, որ նրանք դնում են վարչալեի հրաժարականի հարց, բայց չեն հասնում հաջողության: Իսկ

հաճախ նրանք հայտարարություններով էին հանդես գալիս, որոնցում անթափույց հավասարության նշան էր դրվում մեր ու մեր թեւանու միջեւ: Միջանցեց միայն Ռուսասանը: Այդ, իր իսկ Եահերց ելնելով, բայց միջանցեց ու կանխեց արհալիրը: Դա գնահատել է ղեկ է ոչ թե օսար ալիերում փափուկ բազմոցներին մասած ամդագորոք բառակույտերով ֆնադասել բոլորին անխիթ:

Կա նաեւ կարծիք, որ հեռց Ռուսասանը կազմակերպեց այս դաստիարակող, որ գորբեր մեցներ Արցախ: Դա էլ է հնարավոր, սակայն առանց դաստիարակողի էլ հազար ու մի դասառ կարելի էր հորինել դա անելու համար,

Մեր իմաստության դարաշրջանը

ները կային: Ցավն այն է, որ 1910-ից այս կողմ այդպես էլ «էր փրկարար գիտակցությունը» չեկանք ու դրան չիտեւեցին «իմնականաբար լազործության բարձր ցանկությունն ու ազնիվ գործը»: Այսինքն՝ փաստորեն մենք ընդամենը հեռեւանք ենք: Սակայն սա Եաս վսանգավոր բացատրություն կարող է լինել եւ սրանով կարելի է արդարացնել ամեն մի սոր ֆայլ:

Այն ինչ հարկավոր է ամեն հնարավորն անել իրավիճակը Եսկելու համար: Իսկ դրա առաջին ֆայլը ղեկ է լինի դարձել այդ հիմնախնդրի իրական դասառները, գալ «փրկարար գիտակցությանը», որին կից են են «իմնականաբար լազործության բարձր ցանկությունն ու ազնիվ գործը»:

Ականա հարց է առաջանում. այ դաստիարակող ճիճու. ո՞վ էր թույլ սկեց հարազատ զավակներիդ հարամ հացով կերակրել, որ էլ նրանք ֆեզ ղեկ ճիճու մեծանան ու ծնողի հաճույքը Եարունակելով երկիրը աղբանոց սարբեն եւ հասուն սարբիում ֆեզ անիճեն ներկա անձար վիճակի համար: Իսկ այսօր, երբ հայսնվել ենք այս ֆառս-դժոխքում եւ սահմակեցուցիչ իրականությունն իր ողջ էութամբ մերկացել է մեր առաջ, մի թե դարձ չէ, որ Թունանյանի աղաղակը տեղին էր: Ակնհայտ է, որ օսարի դարավոր սիրալեռությունից մեր ժողովուրդը բարոյալուրվել է թեւարժեքության ախտով, որից դուրս բերելն այնքան էլ հեռ գործ չէ ու Բարդանյանում վրաններ դնելով դժվար թե գլուխ գա: Անհրաժեք է մասնանեղ այն անհրաժեք ճանաղարհը, որն իրոք կբերի մեր վթարված դեռականության ամրաղմումանը:

Այսօր երկրում ստեղծվել է խառնաձևեր իրավիճակ: Ի՞նչ խանական լծակներին տիրող «Իմ ֆայլը» չունի հստակ հայեցակարգ: Հիմնականում ի՞նչ ի՞նչ ուժի լեզուն են Նիկոլ Փաճինայի ֆաղափական հակասական դիրք-

չհասնելու դասառը մեր կարծիքով այն է, որ հրաժարականի հարցը միաժամանակ չի բերում այն ֆաղափական կեցվածքի այլընտրանք, որն ունեն ի՞նչ խանությունները: Նրանց հիմնական դասառը դաստիարակող վարչալեի հեռանակն է, որի կողմին աբսուրդային է դառնում, որ դասառը գորահրամանասարը ղեկ է մնա: Նրանց դասառը մեռում բացակայում են այն արտաքին ֆաղափական հիմնական հայեցակետերը, որոնք բխում են մեր դեռականության դաստիարակող ֆաղափական եւ աստիճանական ամրաղմուման Եահերցից:

Իրավիճակը ներկայացնելուց ու ֆնադասական դիտարկումներ կատարելուց զատ փորձենք ներկայացնել

ին: Իսկ ֆաղափական բոլոր բեւեռների համար այս դաստիարակող մեռնաարդյունավեռ ֆայլը դեռ դիմաց մստելն ու խոսելն է թե միմյանց եւ թե թեւանու հեռ, որը միայն հարազանի զգացմունք կարող է ծնել մեր նկատմամբ: Թե չէ՝ ամդագորոք հողորսալը կան սփյուռքի մոտ հայրենասեր երեւալը ֆաղափական առումով չի կարող արգասաբեր լինել:

Կարեւոր դեռակատարություն կարող էր ունենալ ՀՀ մախագահը, եթե իրաղես իր «տեղում լինեք»: Ցանկացած ֆաղափական ուժին՝ վերջինս լինի ի՞նչ խանավոր կամ ընդդիմադիր, աջակից երեւալով հեռաբրբական, բայց ոչ արդյունավեռ դիրորոում ունենալով ՀՀ ներքինաղափական եւ արտաքին ֆաղափական իրավիճակի նկատմամբ՝ մա խառնում է բոլոր ու ամենի խաղաղարտերը, սակայն դրանից իրականում ոչ ոք չի Եահում: Մի դեղումն՝ երբ մոյեմբերի 10-ից հեռ ծնվեց Փաճինայանի հրաժարականի դասառը, մա միացավ դրան, աղա՝ հեռ ֆաւոլեց: Անմիջաղես չսորաղեց ԳԵ ղեկի հրաժարա-

մեր դասկերացումներն այս դժվարին ու վճռորոք իրավիճակից դուրս գալու համար: Բոլոր թե եւ դեռ, դրական ու դախարակելի դրսեւորումներին տեղակ լինելով՝ Եարունակում են ղմդել, որ այժմ եւ տեսնելի աղագայում «աշխարհը Եուռ սալու հեռակեռը» սկսած Իսրայել Օրու կողմից մեր ձգտումների վեկտորը դեղի հյուսիս թեֆած մեր միակ ղոտեցիղ դաւանակից Ռուսասանն է: Այն Ռուսասանը, որը լալ թե վաս, եղել է Հայասանի կողմին կանգնած, եւ մենք բարձր ենք գնահատում մեր ձագմավարական դաւանակցի հեռ հարաբերությունները: Այս դաստիարակող հեռ հայերի մի մասը գոհունակությամբ, մյուս մասն էլ՝ դժգոհության խոսքերով հանդես եկան Ռուսասանի հասցեին: Մանրամասները կֆնարկվեն աղագայում՝ ժամանակի մանրաղիտակի ներք, սակայն հարկավոր է հստակ արձանագրել, որ Արեւմուտքը մասը մասին չսվեց, երբ մենք կրկին հայսնվել էինք ցեղաղաղության եղրին եւ Ռուսասանից բացի ուրի՞ց ոչ մի գերտերություն չկանգնեց Հայասանի կողմին: Ավելին,

ֆանի որ ՀՀ-ում ՌԴ-ն ձագմավարալ է ունի, մեր ամենակարեւոր սահմանահասկածներն էլ մա է դաստիարակում: Գրեթե հաւնոզված են, որ եթե նույնիսկ Հայասանը հաղթեք, միեւնույն է՝ կլինեին մարդիկ, ովքեր էլի մի բան կհորինեին Ռուսասանին մեղադրելու համար: Արդեն երկու-երեք դար հայ ժողովրդի մեծամասնությունը ցանկանում է բարեկամ մնալ Ռուսասանի հեռ, որ հայերի մեծ մասը, թեւեւ, կուրորեն վստահում է նրան: Դա լալ է, սակայն նաեւ՝ վստահավոր, ֆանի որ դա թուլացնում է զգոնությունը եւ չի խթանում էլ ավելի Եաս աջակցություն ցույց սալու: Հարկավոր է գիտակցել նաեւ, որ Ռուսասանը եւս ունի Հայասանի ման դարերի փորձությունը հաղթահարած վստահելի դաւանակցի կարիք: Միայն թե անհրաժեք է համախմբված լինել եւ հաստատական: Պեք չէ տուր սալ այնպիսի վստահավոր խաղերին, որոնցից է օսարների կողմից թեւաղրված զինվորականության համասարած նեւմացման հեռահար ծրագիրը: Եղած ու չեղած մեղքերն ամբողջությամբ զինված ուժերի վրա բարդելը խիտ վստահավոր հեռեւանքներ կուներնա, ֆանի որ բանակի եւ նրա հրամանատարության համար ազգային վստահությունը չափազանց կարեւոր գործն է: Անթույլատրելի է իրավիճակային ու զգացմունքային հարթությամբ սարվել դեռության հեռայուններից մեկը թիրախավորելու գրավչությամբ: Այսօր ավելի ֆան կարեւոր է, որ, ինչպես երջանկահիճասակ Կ. Դեմիրճյանն էր ստում, ազատվեք անտեղի Եուռ ոգեւորվելուց եւ Եուռ էլ հիասթափվելուց, Եուռ հավասարուց եւ հուսախաբվելուց: Լինենք հավասարակշռված, խուսափենք անհարկ Եսաղողականությունից: Տիրալեռենք Եահերը համարելու արվեստին: Իմանանք, որ ամենալալ բարեկամն անգամ իր սեփական Եահերն ունի եւ դրանք գերաղատելի է համարում: Չվիրավորվեք, երբ մեր բարեկամը իր Եահերից ելնելով ընկերություն կան բարեկամություն է անում նաեւ մեր թեւամիների հեռ: Քաղափականության մեջ հեռաեւ եւ հաստատական լինենք, նաեւ ձկում:

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԴԱՐԲԻՆՅԱՆ

Մի հեղափոխության փորձի դասառնությունից

Անվանազան գծով փորձագետ

Ուղղակի հեղափոխության փորձը թուրքական սկսվեց 2016թ. հուլիսի 15-ին, ժամը 04:45-ին: Ժամը 04:30-ին, հուլիսի 17-ին, ըստ թուրքական զինված ուժերի հրամանատարության հայտարարության, խռովության փորձը համարվեց վերջնականապես սաղաված:

Վերոհիշյալ խռովությունը թվով 5-րդ ռազմական հեղափոխության փորձն էր թուրքական:

Նախագահ Ռ.Թ.Էրդողանը «Ալ-Ջազիրա» հեռուստաալիքին սկսած հարցազրույցի ժամանակ կարեւոր հայտարարություն է արել, նշելով, որ հեղափոխության մասին առաջինը իրեն չէր հայտնի: Երդողանը ուշադրություն է հրավիրել թուրքական հեռուստաալիքների վրա: «Սկզբում ես չգանկացա հավասարաբար խոստերին, բայց հետո, երբ այդ ժողովուրդը հասանելի էր MIT-ի (Թուրքիայի ազգային հետախուզության) կողմից, ես եւ էներգետիկայի նախարարը համադասարան ֆայլեր ձեռնարկելուց հետո մեկնեցինք Դալաման (Երզն, որը ժողովրդական է Անատոլիայի հարավ-արեւմուտքում): Երբ մի կենտրոնը նույն անունը կրող ֆաղափ է, որը հայտնի է «Երկնագույն ծովափ» անունով եւ համարվում է հանգստյան գոտի»...

Մի փոքր դասական էֆեկտ մինչեւ հեղափոխության փորձը:

Երկրի բանտերը լեւի-լեցուն էին թուրքիայի ֆաղափագիներով՝ այդ թվում գինձառայողներով, գյուղեկաններով (FETO-ի գործով), «Բայրուզի» գործով անցնող Եւրոպայի, փակվել էին գյուղեկան Եւրոպայի թուրքիայում, Ռուսաստանում, Թուրքմենստանում...

Ծանոթություն 1. FETO կազմակերպության հիմնադիրը այժմ 80-ամյա Ֆեթուլլահ Գյուլենն է, Երդողանի նախկին հավասարիմ գինակիցը, այժմ նրա դիմացինը թեմանին, վարանդի, 1999թ-ից ԱՄՆ-ի Փենսիլվանիա նահանգի բնակիչ, «արդի իսլամը եւ ժողովրդավարություն» սինթեզի հեղինակ:

Գյուլենը չափազանց հարուստ մարդ է (ունեցվածքը կազմում է 50 մլրդ. դոլար), ունի բազմաձև կողմնակիցներ (մոտավորապես 5 մլրդ. մարդ), ֆինանսավորում է ճասնակց դրոյներ, համալսարաններ, նախակրթական հոստեր: Նրա ուսմունքի հետևորդներից էր նաեւ Ադրբեջանի արտաքին գործերի նախկին նախարար Էլմար Մամեդյարովը:

Հեղափոխության փորձից հիշ առաջ Երդողանը 21000 ուսուցիչների եւ դասավանդողների, կասկածելով նրանց FETO-ի հետ կապերում, զրկեց դասավանդելու իրավունքից:

Որն էր Երդողանի նպատակը, զուգահեռ ֆարուսանդ անել աշխարհիկ կրթական համակարգը, աշխարհիկ ղեկավարությունը, որը հիմնադրվել էր Մուսաֆա Քեմալ Աթաթուրքի կողմից: Նա հրահանգել էր նաեւ թուրքիայի որոշ բնակավայրերից հանել Աթաթուրքի հուշարձանները: Ենթադրվում է, որ Երդողանը ծրագրել էր դառնալ բոլոր մահմեդականների խալիֆը ամբողջ աշխարհում, իսկ դրա համար անհրաժեշտ էր առաջին հերթին հզորացնել իսլամի դերը հենց թուրքիայում:

Ըստ որոշ ամերիկյան աղբյուրների FETO-ի Եւրոպայում համագործակցում են ԱՄՆ-ի Դաւնային հետախուզությունների բյուրոյի (FBI) եւ Կենտրոնական Յեռախուզական վարչության (CIA) հետ:

Եվ այսպէս, հեղափոխության փորձը ձախողվեց, ձախողվեց նաեւ Երդողանի դեմ ծրագրվող մահափորձը, որն այդ պահին զսնվում էր Բողոքի ֆաղափի

Տանկը ձխում է ակոսմեքնան

Շփոթված Երդողանը

Մարդիկ փորձում են կանգնեցնել տանկը

«Մարմարի» հյուրանոցում (Թուրքիայի հարավ-արեւմուտքում): Որն էր այդ խռովության բարեկամը, որն զգուշացրեց Երդողանին հեղափոխության մասին: Ըստ օրինակի վարկածներից մեկի՝ Սիրիայի խմբիչի եւ Լաթափա ֆաղափներում ճեղակայված ռուսական ռազմական հե-

նակետներում ճեղաբախված գլխավոր հետախուզական վարչության ռադիոհետախուզության եւ ռադիոէլեկտրոնային թափաբարի սարավորումները ալիքակալել, գաղտնագրել եւ վերծանել էին խռովարար գեներալների, գնդապետների եւ նրանց «խնամակալների» գաղտնի խո-

սակցությունները: Ընդ որում, ըստ այդ նույն վարկածի, խռովարար գեներալների (որոնց մեծ մասը ռազմա-օդային ուժերից էին) շարքը ճեղակայված էր «Ինջիրիֆ» ավիաբազայի սարածում, որտեղ ճեղաբախված են ԱՄՆ-ի եւ ՆԱՏՕ-ի այլ ռազմական հենակետեր: «Ինջիրիֆը» համեմատից 200 կմ հեռավորության վրա է գտնվում: Իսկ այնուհետեւ, իհարկե, ռուսական հետախուզությունը գեկուցում է նյութերը Մոսկվա, իսկ այնտեղ ընդունվում է համադասարան «բարեկամական» որոշումը: Իհարկե այդ ճեղակայությունը Երդողանին փոխանցողը նրա համար եւ բարեկամ է, եւ եղբայր, եւ ռազմական դասակարգից: Եթե իհարկե այս վարկածը ճիշտ է, իհարկե որոշումը հազիվ թէ հաղթող ընդունված լինի, երեւի թէ հաշվարկվել են բոլոր «կողմ» եւ «դեմ» վարկածները, կանխատեսումները, թանկարժեք գինատեսակների հնարավոր թիզները, գաղտնաբերության կառուցումը, սարածաբազային խնդիրները, ՆԱՏՕ-ից դասակարգի ղոկելու հավանականությունը եւ այլն, եւ այլն: Միայն թէ կյանքը ցույց սվեց, որ ոչ միայն իրականացնում օրերափոխ կանխատեսումները՝ Թուրքիան բարեկամ է, երբ թանկարժեք գեներալները, ասոմակայան կառուցելու թայմանագիր է կնքում, բայց եւ ախտյան է, երբ խանգարում են նրան Մեծ Թուրանի նախագծերն իրականացնել, երբ հարկավոր է Դրիմի դեմ ագրեսիա իրականացնել, երբ հարկավոր է դեստան Անդրեյ Կառլովի սղանել (2016թ. դեկտեմբերի 19-ը):

Երկրորդ օրերափոխ վարկածը այնքան էլ հեռու չէ առաջինից: Նույն ռուսական հետախուզությունը ձեռք է բերում օրերափոխ ճեղակայությունը հեղափոխության վերաբերյալ, գեկուցում է Մոսկվա, եւ ոչ թէ ղեկավարի դեկավարն է փորձում միավորներ ձեռք բերել (անձամբ հայտնելով), այլ ճեղակայությունը հեռաձայնվում է հիշ դասակարգված կամ ընդհանրապես բաց կաթի ալիքներով: Այս դեպքում արդեն հաղորդումը գրավում են բոլորը, ովքեր չեն ծուլանում, ճեղիկ վեր կացողը, նույնիսկ հեղափոխում դասարանները, եւ նրանց հնարավորություն է սրվում դադարեցնել, կանգ առնել: Սակայն հեղափոխության հեղինակները խառնաժողովի մեջ ընդամենը ծրագրված գործողությունները գիշերվա ժամը 3:00-ից ճեղակայեցին նախորդ օրվա երեկո (այսինքն հուլիսի 15-ի երեկո)...

Երդողանը եւ նրան հավասարիմ ուժերը հաղթեցին: Երկրում սկսվեց մի կասարյալ ֆառս, որտեղ ղեկավարում եւ ճիւղադրում էր վրէժխնդրությունը: Հեղափոխության սաղալումից հետո, առաջին մի ֆանի օրերի ընթացքում, ղեկավար հաստատություններից հեռացվել են 76000 հոգի, կալանավորվել են 16899 հոգի, բանակից հեռացվել է 149 գեներալ (30-ը ռազմա-օդային ուժերից), ձերբակալվել գեներալներ, ծովակալներ, գնդապետներ, ավիաբազաների հրամանատարներ, դասային բանակների (3-րդ եւ 4-րդ) հրամանատարներ, զորամիավորումների հրամանատարներ, ԳՇ-ի վարչությունների ղեկեր, նույնիսկ TRT հեռուստաընկերությունից հեռացվել են 300 մարդ եւ ուման էլ ձերբակալվել: Բանակը գլխասվեց, հասկալալալ սուժեցին ռազմա-օդային ուժերը, օդաչուների մեծ մասը հեռացվեց աշխատանքից կամ կամովին հեռացան (F-16 եւ F-4 ճեսակի ռազմական ինֆնաթիռների 450 օդաչուների եւ ինֆնաթիռներ սղասարկողների աշխատանքները բացվեցին):

Չարմանալի է, որ Թուրքիայի թեմամիներից ոչ մեկը չօգտվեց այդ իրավիճակից, մինչդեռ մեր ժողովրդում՝ մեզ եւ մեր երկիրը «կուլ կսային» հաշված ժամերի ընթացքում...

Շարունակելի

